

OBČANSKÝ A SPOLEČENSKOVĚDNÍ ZÁKLAD

KOMPLET

- POLITOLOGIE •
- PRÁVO •
- EKONOMIE •
- PSYCHOLOGIE •
- SOCIOLOGIE •
- MÉDIA •
- FILOZOFIE •
- RELIGIONISTIKA •

Občanský a společenskovední základ

KOMPLET

kolektiv autorů

Obsah

ÚVODNÍ SLOVO	7
--------------------	---

POLITOLOGIE

1. POLITOLOGIE JAKO VĚDA.....	8
POLITOLOGIE A POLITIKA.....	8
POLITOLOGIE A JEJÍ MÍSTO V SYSTÉMU VĚD	10
HISTORICKÝ VÝVOJ POLITICKÉHO MYŠLENÍ.....	11
2. STÁT	14
TEORIE VZNIKU STÁTU	14
DEFINICE, ZNAKY A FUNKCE MODERNÍHO STÁTU	14
TYPY STÁTŮ A FORMA VLÁDY	16
STÁTNÍ OBČANSTVÍ.....	17
POHYB OSOB MEZI STÁTY	18
3. ÚSTAVNÍ SYSTÉM / DĚLBA MOCI.....	19
VÝVOJ NAŠEHO ÚSTAVNÍHO SYSTÉMU	19
DĚLBA MOCI.....	20
4. LIDSKÁ PRÁVA.....	22
LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH DODRŽOVÁNÍ VE SVĚTĚ.....	22
5. ČLOVĚK JAKO OBČAN DEMOKRATICKÉHO STÁTU	24
OBČANSKÁ SPOLEČNOST	24
POLITICKÉ STRANY.....	24
NÁTIAKOVÉ SKUPINY	25
VEŘEJNÁ SPRÁVA – STÁTNÍ SPRÁVA A SAMOSPRÁVA	26
HORIZONTÁLNÍ A VERTIKÁLNÍ DĚLBA MOCI.....	28
VOLBY A VOLEBNÍ SYSTÉMY	28
6. DEMOKRACIE A JINÉ FORMY VLÁD	31
DEMOKRACIE JAKO FORMA VLÁDY	31
PRINCIPY A HODNOTY DEMOKRACIE	31
AUTORITÁRSKÉ A TOTALITNÍ REŽIMY	32
DIKTÁTOŘI 20. A 21. STOLETÍ.....	33
POLITICKÉ IDEOLOGIE.....	36
EXTREMISMUS.....	39
7. MEZINÁRODNÍ INTEGRACE/MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE	40
MEZINÁRODNÍ INTEGRACE.....	40
MEZINÁRODNÍ OBCHOD	40
MEZINÁRODNÍ EKONOMICKÉ ORGANIZACE	40
ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ (OSN).....	41
SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE (NATO)	41
8. EVROPSKÁ INTEGRACE	42
HISTORIE SJEDNOCOVÁNÍ EVROPY	42
9. EVROPSKÁ UNIE	44
PODSTATA FUNGOVÁNÍ EVROPSKÉ UNIE	44
ČLENSKÉ STÁTY EVROPSKÉ UNIE.....	44
SYMBOLY EVROPSKÉ UNIE	46
PILÍŘE EVROPSKÉ UNIE.....	46
VOLNÝ POHYB OSOB – SCHENGENSKÝ PROSTOR	47
POLITIKY EVROPSKÉ UNIE.....	47
OBCHODNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE.....	48
10. INSTITUTE EVROPSKÉ UNIE	49
HLAVNÍ INSTITUTE EVROPSKÉ UNIE	49
EVROPSKÁ RADA	49
RADA EVROPSKÉ UNIE.....	50
EVROPSKÁ KOMISE	50
EVROPSKÝ PARLAMENT.....	51
DALŠÍ DŮLEŽITÉ INSTITUTE EVROPSKÉ UNIE.....	52
11. GLOBALIZACE.....	53
PODSTATA GLOBALIZACE.....	53
DOPADY GLOBALIZACE NA STÁT A SPOLEČNOST.....	53
KONZUMNÍ SPOLEČNOST.....	55
TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	55

PRÁVO

1. PRÁVO A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ	56
PRÁVO – VZNIK A JEHO PRAMENY	56
VYMEZENÍ A DEFINICE POJMU „ZÁKON“	56
PRÁVNÍ SYSTÉMY	57
VYMEZENÍ A DEFINICE POJMU „PRÁVO“	58
STRUČNÝ PŘEHLED HISTORICKÉHO VÝVOJE PRÁVA	58
2. PRÁVNÍ NORMY	62
PRÁVNÍ NORMY – STRUKTURA, DRUHY A KLASIFIKACE.....	62
DRUHY PRÁVNÍCH Norem.....	63
PRÁVNÍ VZTAHY, SKUTEČNOSTI A JEDNÁNÍ.....	65
DEMOKRATICKÝ A PRÁVNÍ STÁT	67
3. ÚSTAVNÍ PRÁVO.....	68
ÚSTAVNÍ PRÁVO	68
ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY	68
MOC ZÁKONODÁRNÁ	69
MOC VÝKONNÁ.....	71
MOC SOUDNÍ.....	72
NEJVYŠŠÍ KONTR. ÚŘAD A ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA.....	73
ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA.....	74
4. OBČANSKÉ PRÁVO	75
LIDSKÉ SVOBODY V PRÁVNÍCH PŘEDPÍSECH	75
OBČANSKÉ PRÁVO	75
VYMEZENÍ SOUKROMÉHO PRÁVA	75
SUBJEKTY OBČANSKÉHO PRÁVA	75
OCHRANA OSOBNOSTI.....	76
OBČANSKOPRÁVNÍ VZTAHY	77
SMLOUVY	78
ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU	79
DĚDICKÉ PRÁVO.....	80
FUNKCE NOTÁŘSTVÍ.....	81
5. RODINNÉ PRÁVO	82
RODINNÉ PRÁVO	82
MANŽELSTVÍ	82
REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ	83
PŘEKÁŽKY V UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ ČI PARTNERSTVÍ	83
VZTAHY MEZI MANŽELY	83
ZÁNİK MANŽELSTVÍ	83
VZTAHY MEZI RODIČI A DĚTMI	84
NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	85
6. PRACOVNÍ PRÁVO.....	87
VYMEZENÍ PRACOVNÍHO PRÁVA	87
PRACOVNÍ POMĚR	87
PŘEVEDENÍ NA JINOU PRÁCI	89
PŘESČASOVÁ PRÁCE A PŘESTÁVKY V PRÁCI	89
ZAMĚSTNÁVÁNÍ MLADISTVÝCH, ŽEN A ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH LIDÍ	89
MZDA	90
DOVOLENÁ	90
UKONČENÍ PRACOVNÍHO POMĚRU	90
PRAC. ČINNOST VYKONÁVANÁ MIMO PRAC. POMĚR	91
7. OBCHODNÍ PRÁVO	92
ZÁKON O OBCHODNÍCH KORPORACÍCH	92
OBCHODNÍ SPOLEČNOSTI	92
DRUŽSTVO	92
STÁTNÍ PODNIK	92
8. ŽIVNOSTENSKÉ PRÁVO	93
ŽIVNOSTENSKÝ ZÁKON	93
9. TRESTNÍ PRÁVO	94
TRESTNÍ PRÁVO OBECNĚ	94
DĚLENÍ TRESTNÍHO PRÁVA	94
TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ	94
TRESTNÍ SANKCE.....	97
TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ, TRESTNÍ ŘÍZENÍ	99
10. LIDSKÁ PRÁVA A SVOBODY	102
LIDSKÁ PRÁVA A SVOBODY.....	102
OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV	103

EKONOMIE

1. ZÁKLADNÍ EKONOMICKÉ POJMY	106
PŘEDMĚT A DEFINICE EKONOMIE.....	106
PRVOPOČÁTKY EKONOMICKÉHO CHOVÁNÍ.....	106
ČLENĚNÍ EKONOMIE.....	106
ZÁKL. EKONOM. OTÁZKY A EKONOM. SYSTÉMY	107
2. ÚVOD DO TRŽNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ.....	109
POTŘEBY	109
VÝROBA.....	109
ZBOŽÍ.....	110
PENÍZE.....	111
ZÁKLADNÍ PRVKY TRŽNÍHO MECHANISMU	112
ČLENĚNÍ TRHU.....	112
3. TRH VÝROBKŮ A SLUŽEB A OSTATNÍ TRHY	113
POPTÁVKA.....	113
NABÍDKA	113
VZÁJEMNÉ PŮSOBNÍ NABÍDKY A POPTÁVKY	113
OSTATNÍ TRHY	114
4. DOPROVOD. JEVY TRŽNÍHO MECHANISMU...117	117
NEDOKONALOSTI TRŽNÍHO MECHANISMU	117
MONOPOLIZACE TRHU	117
DALŠÍ NEDOKONALOSTI TRŽNÍHO MECHANISMU	118
NEZAMĚSTNANOST.....	118
INFLACE.....	119
5. NÁSTROJE HOSPOD. POLITIKY STÁTU.....121	121
MONETÁRNÍ POLITIKA STÁTU.....	121
FISKÁLNÍ POLITIKA STÁTU	121
OBCHODNÍ POLITIKA STÁTU	123
DŮCHODOVÁ A SOCIÁLNÍ POLITIKA STÁTU	123
6. NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.....124	124
ČLENĚNÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ.....	124
ČLENĚNÍ PODLE PRINCIPU FINANCOVÁNÍ.....	124
7. NÁRODOHOSPODÁŘSKÉ AGREGÁTY.....125	125
ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ A JEJÍ UKAZATELE	125
TOKY V NÁRODNÍM HOSPODÁŘSTVÍ	126
8. ÚLOHA BANK V HOSPODÁŘSTVÍ ZEMĚ.....127	127
VZNIK BANK A FUNKCE BANKOVEK.....	127
FUNKCE A POSTAVENÍ CENTRÁLNÍ BANKY	127
FUNKCE KOMERČNÍCH (OBCHODNÍCH) BANK.....	128
9. CYKlický VÝVOJ TRŽ. HOSPODÁŘSTVÍ..... 129	129
EKONOMICKÝ RŮST.....	129
FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ EKONOMICKÝ RŮST	129
HOSPODÁŘSKÝ CYKLUS.....	130
10. ZAHRANIČNÍ OBCHOD.....131	131
ČLENĚNÍ ZAHRANIČNÍHO OBCHODU.....	131
CLO A CELNÍ POLITIKA.....	131
VÝHODY MEZINÁRODNÍHO OBCHODU	132
OCHRANA VNITŘNÍHO TRHU PŘED ZAHRANIČNÍ KONKURENCÍ	132
PODNIKÁNÍ V RÁMCI EVROPSKÉ UNIE.....	132
11. OBCHODNÍ ZÁVOD.....133	133
OBEČNÁ CHARAKTERISTIKA PODNIKATELSKÉHO SUBJEKTU.....	133
REGISTR ŽIVNOSTENSKÉHO PODNIKÁNÍ	133
OBCHODNÍ REJSTRÍK.....	133
DRUHY ŽIVNOSTÍ	134
VZNIK ŽIVNOSTENSKÉHO OPRÁVNĚNÍ, PROVOZOVÁNÍ A ZÁNÍK ŽIVNOSTI	134
OBCHODNÍ ZÁVOD	135
OBEČNÁ CHARAKTERISTIKA OBCH. SPOLEČNOSTI.....	135
FORMY OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ.....	136
DALŠÍ FORMY PODNIKÁNÍ	138
12. ČINNOST OBCHODNÍHO ZÁVODU	139
MAJETEK OBCHODNÍHO ZÁVODU	139
TOK PENĚŽ V OBCHODNÍM ZÁVODU	139
ZDROJE FINANCOVÁNÍ ČINNOSTI OBCHODNÍHO ZÁVODU	139

ČINNOST OBCHODNÍHO ZÁVODU OBEČNĚ.....	140
ŘÍZENÍ A ORGANIZACE – MANAGEMENT	140
PODPORA PRODEJE – MARKETING	141
NÁKLADY, VÝNOSY A VÝSLEDEK HOSPODAŘENÍ....	143
STANOVENÍ PRODEJNÍ CENY	143
13. DANĚ A POPLATKY	144
DAŇOVÁ SOUSTAVA ČR	144
FORMY DANÍ	144
POPLATKY	145
POVINNOST DOSTÁT PLATBĚ DANÍ A POPLATKŮ	145
14. ZAMĚSTNÁNÍ.....146	146
OBEČNÉ PODMÍNKY ZAMĚSTNANOSTI OBČANŮ	146
NABÍDKA A POPTÁVKA NA TRHU PRÁCE	147
VÝBĚR PRACOVNÍKŮ NA URČITÝ TYP PRÁCE	147
ODMĚŇOVÁNÍ A MZDY	148
UPLATNITELNOST NA TRHU PRÁCE	150
15. OSOBNÍ FINANCE.....151	151
BANKOVKY A MINCE ČESKÉ REPUBLIKY.....	151
ZPŮSOBY PLACENÍ.....	151
FINANČNÍ PRODUKTY	153
BLOCKCHAIN A KRYPTOMĚNY	154

PSYCHOLOGIE

1. ÚVOD DO PSYCHOLOGIE.....156	156
STRUČNÉ DĚJINY PSYCHOLOGIE.....	156
HLAVNÍ SMĚRY PSYCHOLOGIE	156
PŘEDMĚT ZÁJMU PSYCHOLOGIE	158
SYSTÉM PSYCHOLOGICKÝCH VĚD.....	158
BIOLOGICKÝ ZÁKLAD PSYCHOLOGIE	159
2. VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE.....161	161
PŘEDMĚT ZÁJMU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE.....	161
JEDNOTLIVÁ VÝVOJOVÁ OBDOBÍ JEDINCE.....	161
METODY SLEDOVÁNÍ VÝVOJ. OBDOBÍ JEDINCE	165
3. PSYCHICKÉ PROCESY.....166	166
PODSTATA PSYCHICKÝCH PROCESŮ.....	166
ČITÍ.....	166
VNÍMÁNÍ	166
PŘEDSTAVIVOST	167
MYŠLENÍ	168
ŘEČ.....	169
INTELIGENCE	170
CITY (EMOCE)	170
PAMĚŤ.....	171
POZORNOST	172
4. PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI	173
PŘEHLED VYBRANÝCH TEORIÍ OSOBNOSTI	173
SKLADBA OSOBNOSTI	174
PSYCHICKÉ DISPOZICE OSOBNOSTI.....	174
FYZICKÁ KONSTITUCE JAKO SOUČÁST OSOBNOSTI ČLOVĚKA	176
DALŠÍ CHARAKTERISTIKY OSOBNOSTI ČLOVĚKA ...	176
INTEGRACE OSOBNOSTI ČLOVĚKA	177
PSYCHOLOGIE ŽIVOTNÍ CESTY OSOBNOSTI ČLOVĚKA	177
DUŠEVNÍ PORUCHY	178
ZÁKLADNÍ TYPY ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ	179
ZPŮSOBY ELIMINACE ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ.....	179
DUŠEVNÍ HYGIENA	180
5. PSYCHOLOGIE ČINNOSTI, CHOVÁNÍ A JEDNÁNÍ	182
PODSTATA PSYCHOLOGIE ČINNOSTI A JEDNÁNÍ.....	182
DRUHY LIDSKÉ ČINNOSTI OBEČNĚ	182
VŮLE, VOLNÍ JEDNÁNÍ.....	183
KONFLIKTY	183
6. SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE.....185	185
PŘEDMĚT A POJMY SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE.....	185
PROCES SOCIALIZACE.....	185
ZPŮSOBY SOCIALIZACE JEDINCE.....	185

DALŠÍ VLIVY PŮSOBÍCÍ NA PROCES	
SOCIALIZACE JEDINCE	186
SEBEUVĚDOMOVÁNÍ JEDINCE	186
SOCIÁLNÍ INTERAKCE	187
KOMUNIKACE	187
POSTOJE V SOCIÁLNÍ SKUPINĚ	188

SOCIOLOGIE

1. SOCIOLOGIE JAKO VĚDA	192
VZNIK A VYMEZENÍ SOCIOLOGIE JAKO VĚDY	192
VÝZNAMNÍ PŘEDSTAVITELÉ	
SOCIOLOGICKÉHO MYŠLENÍ	193
2. ČLOVĚK A SPOLEČNOST	195
TRADIČNÍ A MODERNÍ SPOLEČNOST	195
POSTMODERNÍ SPOLEČNOST	195
SPOLEČENSKÉ PROCESY A ZMĚNY	196
SOCIÁLNÍ HNUTÍ	197
SOCIÁLNÍ NORMA A DEVIANTNÍ CHOVÁNÍ	198
3. ČLOVĚK JAKO SOUČÁST SOCIÁLNÍCH	
ÚTVARŮ	199
SOCIÁLNÍ SESKUPENÍ A SOCIÁLNÍ SKUPINY	199
KOMUNITA, DAV A KOLEKTIVNÍ JEDNÁNÍ	200
4. RODINA	201
RODINA, JEJÍ FUNKCE A TYPY	201
SOCIALIZACE ČLOVĚKA A GENDER	201
KRIZE RODINY	203
5. STRUKTURA SPOLEČNOSTI	204
NEROVNOST VE SPOLEČNOSTI	204
SOCIÁLNÍ STRATIFIKACE (ROZVRSTVENÍ)	204
SOCIÁLNÍ STATUS A MOBILITA	206
6. KULTURA A SPOLEČNOST	207
ČLOVĚK, PŘÍRODA A KULTURA	207
KULTURA, JEJÍ DRUHY A FUNKCE	207
MASOVÁ KULTURA VE SPOLEČNOSTI	208
MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST	209

MÉDIA

1. KOMUNIKACE	210
POJEM „KOMUNIKACE“	210
KOMUNIKAČNÍ PROCES	210
HISTORIE KOMUNIKACE	211
MASOVÁ KOMUNIKACE	211
2. ŽURNALISTIKA	213
POJEM „ŽURNALISTIKA“, JEJÍ ZNAKY A TYPY	213
3. TYPY MEDIÁLNÍCH OBSAHŮ	214
MEDIÁLNÍ OBSAHY A JEJICH ŽÁNRY	214
ZPRAVODAJSTVÍ	214
PUBLICISTIKA	215
4. MÉDIA V ZÁBAVĚ, REKLAMĚ	
A SPOLEČNOSTI	216
PODSTATA A VÝZNAM MÉDIÍ	216
FUNKCE MÉDIÍ	216
VEŘEJNOPRÁVNÍ A SOUKROMÁ MÉDIA	216
TIŠTĚNÁ MÉDIA	217
AUDIOVIZUÁLNÍ (ELEKTRONICKÁ) MÉDIA	218
MÉDIA A ZÁBAVA	219
MÉDIA A REKLAMA	219
REKLAMA A SPOLEČNOST	221
SOUČASNÁ REKLAMA	221
5. VLIV, OMEZENÍ A NEBEZPEČÍ MÉDIÍ	222
VLIV MÉDIÍ	222
MÉDIA A VLÁDNÍ MOC	222
VLIV MÉDIÍ NA DĚTI A JEJICH VÝVOJ	223
STEREOTYPY A PŘEDSUDKY V MÉDIÍCH	223
6. REGULACE MÉDIÍ	224
VNĚJŠÍ REGULACE A KONTROLA MÉDIÍ	224

AUTOREGULACE NEBO LI VNI TRNÍ REGULACE	
MÉDIÍ	224
SVOBODA SLOVA	224
7. NOVÁ MÉDIA	225
ELEKTRONICKÁ MÉDIA	225
INTERNET JAKO PROSTOR PRO „SUBMÉDIA“	225
PROBLÉMY INTERNETOVÉ KOMUNIKACE	226
NETIKETA	227
8. SVĚT FAKE NEWS A DEZINFORMACÍ	228
PODSTATA A POJMY SVĚTA DEZINFORMACÍ	228
DEZINFORMAČNÍ KAMPAŇ, JEJÍ NÁSTROJE	
A TECHNIKY	232
TROLLÍ FARMY	232
WEBY PRODUKUJÍCÍ A ŠÍŘÍCÍ	
„ALTERNATIVNÍ“ ZPRAVODAJSTVÍ	233
JAK ROZPOZNAT DEZINFORMACE	
A OBRANA PROTI NIM	234
INSTITUCE A ORGANIZACE V BOJI PROTI	
DEZINFORMACÍM	234
ZÁVĚREM K PROBLEMATICE DEZINFORMACÍ	235

FILOZOFIE

1. CO JE FILOZOFIE?	236
ČLOVĚK A FILOZOFIE	236
POJEM „FILOZOFIE“ A JEHO VÝZNAM	236
FILOZOFIE A SPECIÁLNÍ VĚDY, FILOZOFIE	
A NÁBOŽENSTVÍ	236
ZÁKLADNÍ FILOZOFICKÉ POJMY A PROBLÉMY	236
FILOZOFICKÉ OBORY	236
2. ANTICKÁ FILOZOFIE	237
PŘEDSÓKRATOVSKÁ FILOZOFIE	237
3. FILOZOFIE VRCHOLNÉHO OBDOBÍ	238
SOFISTÉ	238
SÓKRATÉS	238
PLATÓN	239
ARISTOTELÉS	239
4. POZDNÍ ANTIKA: HELÉNISTICKÁ	
FILOZOFIE A FILOZOFIE OBDOBÍ ŘÍMA	240
STOICISMUS	241
HÉDONISMUS	241
SKEPTICISMUS	241
NOVOPLATÓNISMUS	241
5. PATRISTIKA A SCHOLASTIKA	242
PATRISTIKA	242
AURELIUS AUGUSTINUS (SV. AUGUSTIN)	242
SCHOLASTIKA (STŘEDOVĚKÁ FILOZOFIE)	242
RANÁ SCHOLASTIKA, ANSELM Z CANTERBURY	243
VRCHOLNÁ SCHOLASTIKA, TOMÁŠ AKVINSKÝ	243
POZDNÍ SCHOLASTIKA, WILLIAM OCKHAM	243
6. RENESANČNÍ MYŠLENÍ	244
RENEŠANČNÍ PLATÓNISMUS	244
MYSLITELÉ OBDOBÍ RENESANCE	244
MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ	244
GIORDANO BRUNO	244
NICCOLÒ MACHIAVELLI	244
THOMAS MORE A THOMMASO CAMPANELLA	244
KOSMOLOGIE – NOVÝ POHLED NA VESMÍR	244
MIKULÁŠ KOPERNÍK A GALILEO GALILEI	244
OBDOBÍ REFORMACE	245
7. FILOZOFIE 17. A 18. STOLETÍ	246
RACIONALISMUS A EMPIRISMUS	246
RENÉ DESCARTES	246
BARUCH SPINOZA	246
GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ	246
BLAISE PASCAL	247
JAN AMOS KOMENSKÝ	247
FRANCIS BACON	248

THOMAS HOBBS	248
JOHN LOCKE	248
DAVID HUME	248
OSVÍCENSTVÍ	249
JEAN-JACQUES ROUSSEAU	249
IMMANUEL KANT	249
8. FILOZOFIE 19. STOLETÍ	250
NĚMECKÝ IDEALISMUS	250
JOHANN GOTTLIEB FICHTE	250
FRIEDRICH WILHELM JOSEPH SCHELLING	250
GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL	250
SØREN KIERKEGAARD	250
IRACIONALISMUS	251
ARTHUR SCHOPENHAUER	251
FRIEDRICH NIETZSCHE	251
POZITIVISMUS A UTILITARISMUS	252
AUGUSTE COMTE	252
JEREMY BENTHAM A JOHN STUART MILL	252
KARL MARX	252
DIALEKTICKÝ MATERIALISMUS	253
HISTORICKÝ MATERIALISMUS	253
9. FILOZOFIE 20. STOLETÍ	254
PRAGMATISMUS	254
ANALYTICKÁ FILOZOFIE	254
RANÝ WITTGENSTEIN	254
POZDNÍ WITTGENSTEIN	254
FILOZOFIE MYSLI	255
NOVOPOZITIVISMUS, VÍDEŇSKÝ KRUH	
A RUDOLF CARNAP	255
KRITICKÝ RACIONALISMUS: KARL POPPER	255
FILOZOFIE ŽIVOTA: HENRI BERGSON	255
FENOMENOLOGIE: EDMUND HUSSERL	256
MARTIN HEIDEGGER	256
JAN PATOČKA	256
EXISTENCIALISMUS: GABRIEL MARCEL, ALBERT	
CAMUS, JEAN-PAUL SARTRE A KARL JASPERS	256
ABSURDITA LIDSKÉHO ÚDĚLU	257
GABRIEL MARCEL: BEZNADĚJ A NADĚJE	257
ALBERT CAMUS: ABSURDNO A REVOLTA	257
JEAN-PAUL SARTRE: SVOBODA LIDSKÉ VŮLE	257
KARL JASPERS: SVOBODA JAKO DAR	258
FILOZOFIE DIALOGU: MARTIN BUBER	
A EMMANUEL LÉVINAS	258
KŘESŤANSKÁ FILOZOFIE	258
STRUKTURALISMUS A POSTSTRUKTURALISMUS	259
POSTMODERNÍ FILOZOFIE	259
JEAN-FRANÇOIS LYOTARD	259
JACQUES DERRIDA	259

RELIGIONISTIKA

1. NÁBOŽENSTVÍ A NÁBOŽENSKÁ VÍRA	260
POJMY „RELIGIONISTIKA“ A „NÁBOŽENSTVÍ“	260
NÁBOŽENSKÁ VÍRA A VYZNÁNÍ	260
2. TYPOLOGIE A VZNIK NÁBOŽENSTVÍ	261
TYPOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ	261
VZNIK NÁBOŽENSTVÍ	261
HLAVNÍ SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ	261
3. JUDAISMUS	262
PODSTATA JUDAISMU	262
POSVÁTNÉ TEXTY JUDAISMU	262
SMLOUVA – VYVOLENÝ NÁROD	262
NÁBOŽENSKÉ SMĚRY A SEKULÁRNÍ ŽIDÉ	262
MODLITBY, SVÁTKY A SLAVNOSTI	263
SYMBOLY, SPECIFICKÉ PRVKY	
NÁBOŽENSKÉHO ŽIVOTA	263
4. KŘESŤANSTVÍ	264
KŘESŤANSTVÍ V POJMECH	264
POSVÁTNÉ TEXTY KŘESŤANSTVÍ	264
Obsah a smysl Ježíšova učení a působení	264

NÁBOŽENSKÉ SMĚRY KŘESŤANSTVÍ	265
KŘESŤANSKÉ SVÁTKY, SVÁTOSTI, SYMBOLY	
A PRAXE	265
5. ISLÁM	267
ISLÁM V POJMECH	267
POSVÁTNÉ TEXTY ISLÁMU	267
UČENÍ ISLÁMU	267
VZTAH ISLÁMU K JINÝM NÁBOŽENSTVÍM	267
ETIKA ISLÁMU	268
VÝVOJ UČENÍ ISLÁMU	268
PĚT SLOUPŮ ISLÁMU	268
ŠARÍA, FATWA A PROBLÉM DŽIHÁDU	268
6. HINDUISMUS	269
HINDUISMUS V POJMECH	269
UČENÍ HINDUISMU	269
POSVÁTNÉ KNIHY HINDUISMU	269
NÁBOŽENSKÁ PRAXE, SYMBOLY	269
7. BUDDHISMUS	270
BUDDHISMUS V POJMECH	270
UČENÍ BUDDHISMU – DHARMA	270
HLAVNÍ PROUDY BUDDHISMU	270
8. FILOZOFICKO-NÁBOŽENSKÉ	
SYSTÉMY ČÍNY	271
KONFUCIANISMUS	271
TAOISMUS	271
9. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ A SEKTY	272
NOVÉ NÁBOŽENSKÉ SMĚRY A HNUTÍ	272
PODSTATA A ZÁKLADNÍ ZNAKY SEKTÁŘSTVÍ	272

POLITOLOGIE

POJEM

POLITOLOGIE

Pojem pochází z řečtiny (*polis* = městský stát, *logos* = věda, rozum).

POJEM

POLITOLOG

Politolog je osoba, která se profesně věnuje zkoumání struktury politického, sociálního a ekonomického systému společnosti.

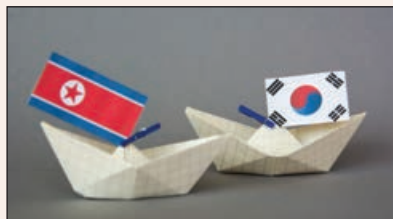
SOUVISLOSTI

Stát a jeho vnitřní politické uspořádání

Jednou z oblastí, kterým se politologie věnuje, je tzv. **srovnávací politologie**. Mimo jiné sem patří **porovnávání funkčnosti jednotlivých forem státu podle vnitřního politického uspořádání**. Existuje více hledisek, podle kterých se státy rozlišují:

- **typy států podle způsobu vlády** (autokratické a demokratické státy),
- **typy států podle hlavy státu** (monarchie a republika),
- **typy států podle jejich uspořádání** (zejména unitární stát, federace a konfederace),
- **jiná hlediska dělení** (právní stát, policejní stát, byrokracie, plutokracie, tyranie atd.). Podrobněji viz str. 17.

Srovnávací politologie tedy např. zkoumá a porovnává (z pohledu občanů) možnost a míru ovlivňování chodu politiky u demokratických a autokratických států. Konkrétním příkladem může být srovnání míry politických svobod občanů demokratické Jižní Koreje a totalitní izolované Korejské lidové demokratické republiky.

politologie = věda

politika = činnost

1. Politologie jako věda

Politologie a politika

V současnosti rozlišujeme mnoho společenských věd. Samotné označení „společenské“ nám napovídá, že se jedná o vědy, které se zabývají člověkem nebo společností. Například (zjednodušeně řečeno) **psychologie** je věda zabývající se lidským chováním, **sociologie** zkoumá jednání lidí ve společnosti, sociální skupiny a strukturu společnosti, **ekonomie** se snaží o objasnění fungování hospodářského života společnosti, **demografie** se zabývá vývojem lidské populace – pracuje tedy s pojmy jako porodnost, úmrtnost a podobně. Čím se ale zabývá **politologie**?

Politologie je společenská věda, která se snaží o objektivní zkoumání státu a jeho politických institucí. Zabývá se politickými systémy, činností politických stran, politických organizací a zájmových skupin, ideologiemi, mezinárodními vztahy a také tím, jak se lidé chovají v politickém prostředí.

Velmi jednoduše bychom mohli chápat politologii jako **nauku o státu**.

Oblasti politologie

Politologie se zabývá mnoha oblastmi, proto se dělí do několika disciplín:

- **obecná politologie** – se zabývá historickým vývojem politologie, vývojem politologických škol a popisuje vztah politologie k jiným vědám;
- **politické teorie** – jak plyne z názvu, těžištěm zájmu jsou politické teorie, a to jak v minulosti, tak i v současnosti;
- **srovnávací politologie** – srovnává fungování různých forem států;
- **politické instituce** – soustředí se na stát, dělbu moci, ústavu, státní správu a samosprávu;
- **mezinárodní vztahy** – zkoumá vztahy mezi jednotlivými státy, organizacemi, zabývá se mezinárodním právem. V současnosti zaujímají mezinárodní organizace stále větší roli ve světovém politickém dění, proto se začíná tato disciplína vyčleňovat jako **samostatný vědní obor**.

Část politologů se zamýšlí nad tím, jak by měl fungovat stát a jeho instituce. Jiní popisují jednotlivé politické jevy a další zase předpovídají, jak se bude politika vyvíjet (např. jaký dopad by mohlo mít na život občanů ČR vítězství té které politické strany nebo uskupení ve volbách).

Zkoumání politologů můžeme rozdělit do tří základních směrů:

1. **Normativní politologie** – zabývá se tím, jak by společnost a politika měly fungovat; zahrnuje také hodnotové soudy.
2. **Deskriptivní (popisná) politologie** – popisuje politické jevy, politickou praxi a politické instituce. Popisuje tedy politickou realitu takovou, jaká je.
3. **Predikativní (prognostická) politologie** – snaží se předpovídat, jaká bude politická realita v budoucnu, a současně zkoumá, zda a do jaké míry lze budoucí vývoj ovlivnit.

Definice a vymezení politiky

Již několikrát jste mohli narazit na pojem *politika*, *politický*. Co to ale **politika** je? Tak jako je možné chápat ekonomiku jako ekonomii v praxi, také **politiku můžeme chápat jako politologii v praxi**.

Definice politiky existuje více, pro naše potřeby ji můžeme vymežit takto:

Politika je specifický druh činnosti politických subjektů, jejichž cílem je prostřednictvím vlivu realizovat své zájmy, prosadit své cíle. Nástrojem k prosazení cílů a zájmů je **politická moc**, o jejíž získání subjekty usilují různými prostředky.

Co si ale máme představit pod pojmem **subjekt a objekt politiky**? Co znamená **vliv v politice**? A o jakých různých **prostředcích** je v definici řeč?

1. **Subjekt politiky** – je např. politická strana, občanské hnutí, zájmová skupina, stát nebo mezinárodní organizace usilující o vliv nebo moc.

Objekty politiky – jsou sociální skupiny, na které se působí.

5. **Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj** (*Organization for Economic Co-operation and Development, OECD*) – mezinárodní ekonomická organizace založená v roce 1961. Hlavní cíle OECD: **liberalizace mezinárodního obchodu a financí**, ekonomické analýzy a hodnocení hospodářských výsledků jednotlivých zemí. OECD má **38 členů** – jsou to Austrálie, Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chile, Irsko, Island, Itálie, Izrael, Japonsko, Jižní Korea, Kanada, Kolumbie, Kostarika, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Mexiko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Nový Zéland, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko a USA.

Organizace spojených národů (OSN)

Organizace spojených národů, OSN (*United Nations, UN*) – mezinárodní organizace založená v roce 1945 celkem 51 státy (včetně Československa). V současnosti má 193 členských států, některé ale nejsou stálými členy, ale vstoupily do některé ze specializovaných agentur – tyto státy označujeme jako **stálé pozorovatele**. Členství v OSN je založeno na principu suverénní rovnosti, státy mají svá zastoupení – **stálé mise**, zejména v hlavním sídle OSN v New Yorku, ale také v Ženevě nebo ve Vídni.

Hlavním posláním OSN je **zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, zajištění mezinárodní spolupráce, rozvoj přátelských vztahů mezi národy, spolupráce na zlepšování životních podmínek chudých, odstraňování hladu, nemocí a neegramotnosti, respektování práv a svobody druhých**.

Charta OSN je soubor pravidel, která vysvětlují práva a povinnosti všech členských států a určují, co je třeba udělat, aby státy dosáhly stanovených cílů. Při vstupu do OSN přijímá stát cíle a pravidla stanovená chartou.

Výkonným orgánem je **Rada bezpečnosti OSN**, již přísluší základní odpovědnost za udržení mezinárodního míru a bezpečnosti; její **rezoluce jsou právně závazné**. Má **15 členů** – 5 stálých a 10 nestálých. Stálými členy jsou USA, Velká Británie, Rusko, Francie a Čína. Tato pětice států disponuje **právem veta**, tzn. pokud některý z nich hlasuje proti, rezoluce není schválena.

Severoatlantická aliance (NATO)

Severoatlantická aliance (*North Atlantic Treaty Organization, NATO*) – je vojenské sdružení zemí Severní Ameriky a Evropy. Jejím cílem je zajišťovat společnou bezpečnost prostřednictvím politické a vojenské spolupráce, základním úkolem je kolektivní obrana členských států. Sídlem NATO je Brusel. Od konce studené války a nově také po vpádu ruských vojsk na Ukrajinu v únoru 2022 přizpůsobila NATO své struktury a činnosti s cílem posílit bezpečnost v celé Evropě. ČR do NATO vstoupila 12. března 1999.

Působnost NATO: organizace se vojensky angažuje v ozbrojených konfliktech světa (často i ve spolupráci s OSN, jejich mírovými jednotkami). Mimo to se aliance orientuje na diplomatické řešení válečných konfliktů a na mezinárodní humanitární pomoc.

Náměty pro samostatnou práci

1. Co je podstatou mezinárodní integrace? Jaké znáte instituce, které se významnou měrou podílí na tomto procesu?
2. V následujícím textu je popisována studená válka. Která z organizací vznikla jako obrana západních zemí před komunismem?

„Jako studená válka se označuje stav politických sporů, vojenského napětí, zástupných válek a hospodářské konkurence, který vypukl po druhé světové válce (1939–1945) mezi komunistickými státy – zejména Sovětským svazem a jeho satelitními státy a spojenci – a západními státy, zejména Spojenými státy a jejich spojenci. Konflikt začal zhruba roku 1947 a trval do zániku Sovětského svazu roku 1991. Hlavní účastníci boj vedli především budováním vojenských koalic, pomocí zranitelným státům, zástupnými válkami, špionáží, propagandou, závody ve zbrojení, rivalitou při sportovních kláních a předháněním se v technické vyspělosti (např. kosmické závody).“

Zdroj: Wikipedie.cz

Byla to: .....

SOUVISLOSTI

Vybrané válečné konflikty, ve kterých zasahovalo NATO

- **Válečné konflikty v bývalé Jugoslávii** (Bosna a Hercegovina, Kosovo) v 90. letech 20. století.
- **Intervence v Afghánistánu** navazující na teroristické útoky na USA 11. září 2001.
- **Válka v Iráku** v letech 2003–2011.
- **Zajištění bezpečnosti před piráty u somálského pobřeží**.
- **Intervence v Libyi** v roce 2011.
- **Letecké údery NATO proti pozicím ozbrojenců Islámského státu** na území Iráku. K nim se připojily i **letecké síly Bahrajnu, Jordánska, Kataru, Saúdské Arábie a Spojených arabských emirátů** na území Sýrie a Jemenu v období let 2014 až 2017.

▲ Americká fregata potápí plavidlo somálských pirátů, březen 2010.

Příklad selhání vojenských jednotek OSN

Dobytí enklávy Srebrenica srbskými jednotkami a následný masakr (**červenec 1995**) přibližně 8 000 chlapců a mužů se stal jedním z tragických vrcholů třileté občanské války v Bosně a Hercegovině. **Srebrenický masakr** byl **Mezinárodním soudním dvorem OSN** označen za **genocidu**. Je to od konce 2. světové války druhá soudem definovaná genocida proti jinému národu. Mírové jednotky **UNPROFOR** pod nizozemským velením přitom mohly události zabránit...

Na obrázku vidíte náhrobní kameny obětí srebrenického masakru, obec Potočari poblíž města Srebrenica. ▼

Den, kdy začal masakr ve Srebrenici (11. 7. 1995):

<https://www.slavne-dny.cz/episode/694712/den-kdy-zacal-masakr-ve-srebrenici-11-cervenec>

8:01

SOUVISLOSTI

Franká říše jako protiváha vlivu Byzantské říše

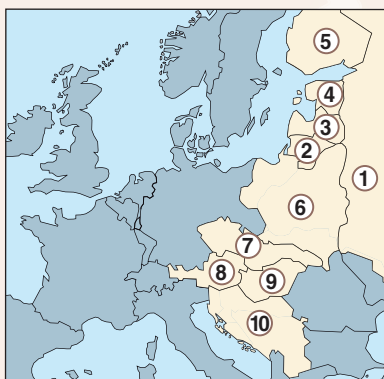
Jedním z příkladů snah o sjednocování územních celků může být **Franká říše**, státní útvar rozkládající se v západní Evropě mezi lety 481 až 814. Stala se rozhodující mocností v západní Evropě a protiváhou Byzantské říše na východě. **Největšího rozmachu dosáhla Franká říše za Karla Velikého**, který vládl v letech 768 až 814, podle jeho jména nazýváme toto období jako „karolinské“. Jeho dvůr se stal centrem kultury a vzdělanosti velkého významu, vzniklo např. i **nové písmo – karolinská minuskula** (ukázka podpisu Karla Velikého níže ▼). Stalo se základem pozdějšího malého písma abecedy, kterou používáme dodnes – latinky.

SOUVISLOSTI

Nové státy v Evropě po 1. světové válce

Během tohoto válečného konfliktu zanikly velké mnohonárodnostní státy: ruské impérium, německé císařství, Rakousko-Uhersko a Osmanská říše. Evropa se „rozdrolila“ na mnoho menších územních celků:

- ① Sovětský svaz, ② Litva, ③ Lotyšsko,
- ④ Estonsko, ⑤ Finsko, ⑥ Polsko,
- ⑦ Československo, ⑧ Rakousko,
- ⑨ Maďarsko a ⑩ Jugoslávie.

8. Evropská integrace

Historie sjednocování Evropy

Úvahy o jednotné Evropě provázejí její obyvatele po staletí, již od nástupu křesťanství. Čím více se Evropa drolila na menší územní celky, tím častěji se objevovaly tendence tato malá území sjednotit.

Středověké a novověké snahy o uspořádání Evropy

Příkladem spojení několika samosprávných státních útvarů byla **Svatá říše římská**, od 15. století označovaná jako **Svatá říše římská národa německého**. Formálně zanikla v roce 1806 a místo ní se v Evropě objevila jiná říše – **rakouská**. A právě podunajská monarchie – **Rakousko-Uhersko** – bývá někdy připodobňována evropskému integračnímu uskupení, protože v sobě zahrnovala mnoho národů a národností. Zaniklo po ukončení 1. světové války v roce 1918, na jeho území vznikly nové státy.

Státní znak Rakousko-Uherska

Richard Coudenhove-Kalergi

Formování Evropy po 1. světové válce

První světová válka byla prvním globálním válečným konfliktem v Evropě; postihla většinu Evropy a rozšířila se také na jiné kontinenty. Mír podepsaný dne **11. 11. v 11 hodin 11 minut roku 1918** ve francouzském Compiègne byl pro mnohé tak cenný, že začali uvažovat o myšlence mírového soužití v Evropě a o nástrojích, které by toto umožnily. Ideálním vzorem těchto snah byly Spojené státy americké. Mnozí politici zmiňovali potřebu vytvoření **Spojených států evropských**.

Panevropské hnutí

„Manifestem“ těchto snah se stala kniha **Paneurope** Richarda Coudenhove-Kalergiho (1894–1972), která byla vydána roce 1923. Toto dílo dalo impuls panevropskému hnutí.

Panevropské hnutí je nejstarším evropským hnutím v Evropě. Jeho podstatou je politické a hospodářské sjednocení evropských států na principech demokracie a na společných křesťanských základech.

Uskutečnění panevropské ideje nebylo úspěšné, důvody byly tyto:

1. **Nedůvěra politiků v panevropské hnutí** – většina tehdejších politiků nevěřila ve sjednocení Evropy.
2. **Nacionalismus** – je nepřátelský vůči jakémukoliv sjednocování, státy Evropy byly zmítány nacionalistickými politikami – zaměřovaly se na vlastní národní sebeurčení.
3. **Fašismus** – typickými rysy fašismu jsou silný nacionalismus, autoritativní vůdcovství, militarismus a silná ekonomická role státu. Mimo Itálii (kolébky fašismu) pronikl také do Německa, Maďarska, Rakouska, Rumunska či Skandinávie.
4. **Nacismus** – totalitní ideologie uplatňovaná v Německu v letech 1933–1945. Byla postavena na prvcích socialismu, nacionalismu, pangermanismu, fašismu a rasismu.
5. **Nepředstavitelná idea zrušení státních hranic** – na tehdejší dobu bylo nemyslitelné, že by mezi státy zmizely hranice vytyčující jejich suverenitu.
6. **Vzájemná nedůvěra Francie a Německa** – tyto země byly úhlavními nepřáteli, zvláště po 1. světové válce (Německo muselo Francii postoupit Alsasko a Štrasburk).

Pozadí úspěchu národního socialismu v Německu

SOUVISLOSTI

Špatná ekonomická situace (vrcholící **světová hospodářská krize**) byla živnou půdou pro totalitní režimy, především pak nacismus v Německu. V Německu bylo v období let 1932–1933 na **6 000 000 nezaměstnaných**. **Národně socialistická německá dělnická strana (NSDAP)** vděčila za svůj **volební úspěch v roce 1932** (kdy získala **37,4 % hlasů** a stala se nejsilnější politickou stranou) především **mladým nezaměstnaným Němcům**. Své hlasy jí dala také **podstatná část střední třídy** (která přišla o své úspory během krize) a také **lidé z venkova**. **Adolf Hitler** po svém zvolení německým kancléřem (rok 1933) **slíbil masivní podporu růstu průmyslu a výroby a radikální omezení nezaměstnanosti**, což se v souvislosti s válečnou výrobou skutečně stalo. Kola válečného průmyslu se tak začala roztáčet a blížil se nový válečný konflikt, neboť sebevědomí Německa a Hitlera vzrůstalo.

Den, kdy začal Pivní puč (8. listopad 1923): ▼ ▶

8:17

<https://www.slavne-dny.cz/episode/10014353/den-kdy-zacal-pivni-puc-8-listopad-1923>

Mapa EU

Legenda:

- členské státy EU
- státy vedoucí přístupová jednání
- státy s pozastaveným, resp. ukončeným jednáním

od června 2022

SOUVISLOSTI

Sídlní město Evropské unie

Sídlem EU je Brusel, hlavní město Belgie. Na obrázku vidíte Vítězný oblouk, jednu z dominant Bruselu. ▼

Belgie	1950	Nizozemsko	1958	Španělsko	1986	Estonsko	2004	Malta	2004	Rumunsko	2007
Francie	1958	Dánsko	1973	Finsko	1995	Kypr	2004	Polsko	2004	Chorvatsko	2013
Itálie	1958	Irsko	1973	Rakousko	1995	Litva	2004	Slovensko	2004		
Lucembursko	1958	Řecko	1981	Švédsko	1995	Lotyšsko	2004	Slovinsko	2004		
Německo	1958	Portugalsko	1986	Česká republika	2004	Maďarsko	2004	Bulharsko	2007		

Evropskou unií tvoří (od 1. února 2020) **27 členských států**. Od roku 1952, kdy základ současné EU položily Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko, se Unie rozšířila o další evropské státy. Dne 31. ledna 2020 ovšem EU opustilo na základě výsledků referenda Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Při prvních rozšířeních nebyla kromě obecných podmínek zakládajících smluv stanovena žádná kritéria, která by noví členové museli splnit. Situace zemí střední a východní Evropy se však značně odlišovala. Proto Evropská rada v červnu 1993 v Kodani (Dánsko) určila **obecné závazné podmínky**, tzv. **kodaňská kritéria**.

Kodaňská kritéria

- Politická kritéria** – kandidátská země musí mít stabilní instituce zajišťující demokracii, právní stát, dodržování lidských práv a práv menšin.
- Ekonomická kritéria** – země musí mít fungující tržní ekonomiku schopnou vypořádat se s konkurenčními tlaky uvnitř EU.
- Kritérium přijetí *acquis communautaire*** – země musí být schopná přijmout závazky vyplývající z členství, včetně cílů politické, hospodářské a měnové unie.

V období let 1952–2013 se EU rozšířila celkem sedmkrát. Roku 1995 vstoupily do EU neutrální země Finsko, Švédsko a Rakousko. Největší rozšíření proběhlo v roce 2004, kdy přistoupilo 10 nových zemí, z nichž 8 bylo postkomunistických (mezi nimi **v roce 2004 i ČR**). Naposledy se Unie rozrostla o Chorvatsko, a to v roce 2013. Island podal přihlášku v roce 2009, v roce 2013 však přístupové pohovory pozastavil a v roce 2015 přihlášku stáhnul. V současné době má EU 7 kandidátských zemí (Albánie, Černá Hora, Srbsko, Severní Makedonie a Turecko, Ukrajina a Moldavsko).

Kandidátské státy vyjednávací vstup do EU

V současnosti to jsou tyto kandidátské státy (uveden i rok udělení statutu):

- Turecko** (od roku 1999), **Severní Makedonie** (2005), **Černá Hora** (2010), **Albánie** (2014), **Srbsko** (2012), **Ukrajina** a **Moldavsko** (obě od roku 2022). Uznáním potenciálním kandidátem je **Bosna a Hercegovina** (přihláška podaná roku 2016) a **Gruzie** (přihláška od roku 2022).

SOUVISLOSTI

Acquis communautaire *)

Jde o francouzský **termín**, který se používá **pro právní řád Evropské unie**.

Označuje **souhrn všech právních pravidel v jakékoliv formě** (závazných i právně nezávazných dokumentů – deklarace, prohlášení, Bílé knihy, strategie), **která se vztahují k činnosti Evropské unie**.

Pojem je zakotven v Maastrichtské smlouvě.

*) Poznámka – výslovnost pojmu: **Acquis communautaire** [akí komynotér]

SOUVISLOSTI

Oficiální webový portál EU...

... naleznete na adrese:

http://europa.eu/index_cs.htm

Najdete na něm informace o podstatě Evropské unie a o její historii, o politice, kterou prosazuje, o životě obyvatel EU, symboly EU, audiovizuální materiály apod.

PRÁVO

POJEM

ZVYKOVÉ PRÁVO

Zvykové právo je právní systém založený na obyčejích a zvyklostech daného společenství lidí. Tyto zvyky se většinou ustálily a byly všeobecně akceptovány.

SOUVISLOSTI

Vendeta

Jako příklad uvádíme (ještě i dnes přežívající) **povinnost a právo vendety – odplaty**. Pojem **vendeta** pochází z italské (vendetta = msta). Používá se především pro **krevní mstu** (odplata typu „krev za krev“).

V historii se v Evropě vendeta uplatňovala v určitých částech Albánie, Srbska a jižní Itálie (na Sicílii). V praxi představovala mstu za přikopí, které bylo učiněno. V případě, že viník křivdy či zločinu nebylo možno dopadnout, **rozšiřovalo se právo vendety i na další členy rodiny viníka**. Tento fenomén je spjat i s pojmem „mafie“. Tyto zvyky se uplatňují i dnes bez ohledu na rozpor a konflikt s moderními způsoby práva ve formě zákonů, zejména pak v zemích s velmi nízkou vymahatelností práva, kdy postižený formou vendety bere do svých rukou spravedlnost.

Na obrázku níže vidíte kamennou věž v Albánii, v níž byli ukryváni viníci, jimž hrozila vendeta. Zůstávali zde až do právoplatného odsouzení. ▼

1. Právo a jeho historický vývoj

Právo – vznik a jeho prameny

Již od pravěku se vytvářela určitá organizace kolektivního života, která vyžadovala systém pravidel přiměřeného a všeobecně akceptovatelného chování a jednání, a tím pádem také systém sankcí a trestů pro jedince, kteří neplnili své funkce.

Zvykové právo

Prvním systémem práva bylo (a částečně ještě někde je) **právo zvykové**. Bylo přenášeno pouze ústní tradicí a dále se vyvíjelo. Jeho pozůstatky nalezneme často i dnes v určitých uzavřených komunitách, popř. i větších celcích typu „kmen“ nebo „národnostní entita“.

Zvyk, protože nebyl společensky vynutitelný, se postupně přeměnil na **obyčej**, přesněji řečeno **právní obyčej**, který tuto vlastnost již má.

- **Zvyk** můžeme respektovat nebo nerespektovat, můžeme jej změnit. Za toto chování může (ale i nemusí) následovat postih.
- **Právní obyčej** však již obsahuje (jako svou základní charakteristiku) společensky donucující, zavazující aspekt chování a jednání – tedy vynutitelnost takového způsobu jednání, jehož nerespektování je **sankcionováno**.

K tomu, aby se obyčej stal **právním obyčejem**, je zapotřebí následující:

1. Obyčejové chování musí vykazovat **znaky dlouhodobého generačního užívání**. Musí být dlouhodobě zakořeněno v chování lidí.
2. **Lidé musí být přesvědčeni o jeho závaznosti** – pak právní obyčej přijímají, dodržují a respektují, cítí se jím být vázáni a povinováni jej dodržovat.
3. **Musí existovat moc, síla vynutitelnosti takového chování** – tedy moc, která dbá na dodržování těchto právních obyčejů, která by v případě porušování těchto pravidel donutila jedince či celé kolektivy k obnově jejich dodržování.

Již právní obyčej tedy v sobě nese jeden ze znaků práva, kterým je možnost a zároveň nutnost **sankce (postihu)**.

Vznik písemných právních norem

Právní normy v sepsané podobě představují historicky vyšší stadium společenské regulace, které platí dodnes. Řídí se jím také většina zemí a jeho obyvatel.

Právo, které je zakotveno ve formě textů a je veřejně přístupné, označujeme jako právo kodifikované. Jeho nejvýznamnějším druhem je pak právní norma označovaná jako **zákon**.

Vymezení a definice pojmu „zákon“

Definice pojmu „zákon“ je samozřejmě více, záleží na tom, zda se jedná o zákon v oblasti práva, vědy, zákony humanitních věd, zákony logiky, náboženské zákony apod. V následujících kapitolách se budeme věnovat pouze **zákonu v oblasti práva**.

Z pohledu práva je **zákon obecně závazný právní předpis** stanovující (předepisující) chování jednotlivce i celého společenství lidí.

Typické charakteristiky zákona jsou:

- Zákon je stanoven nejvyšším představitelem (představiteli) státní moci a je **závazný pro všechny**. Zákon stanovuje chování lidí, úřadů i státu.

Prvky obyčejového chování ve výchově člověka

SOUVISLOSTI

Přestože nynější civilizovaná společnost má jiné způsoby právní regulace, při vývoji z dítěte do dospělého člověka procházíme způsobem **vnímání světa, vztahů a jevů pomocí svých rodičů, vychovatelů a později učitelů**. Představuje to seznamování se se společenskou regulací **pomocí příkazů a zákazů obyčejového chování**. Vzpomeňte si na své dětství a způsoby uvádění do života dospělých, na charakteristické projevy rodičovské regulace pomocí ustálených výrazů typu: „**to se nesmí**“, „**tam nechod**“, **mohlo by se ti něco stát**“, „**na to si neseď, zašpiníš se**“, „**toto musíš udělat, protože...**“ atd. Jímí se rodiče snaží připravit svého potomka již od malička na společensky přijatelné jednání a chování.

V důsledku těchto možností vzniká několik řešení postupu legislativního procesu:

- Pokud se Senát do 30 dnů k návrhu zákona nevyjádří (nezabývá se jím), je zákon přijat.
- Pokud Senát návrh zamítne nebo přinese pozměňovací návrhy, pak putuje návrh zákona zpět do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.
- V ostatních případech se postupuje dále prezidentovi a ten jej (zpravidla s předsedou vlády a předsedou Poslanecké sněmovny) podepisuje. Je zvyklostí, že zákony, které prezident **vetoval**, ale byly přijaty, prezident nepodepisuje.
- Pokud je zákon po odmítnutí prezidentem následně nadpoloviční většinou všech poslanců Poslanecké sněmovny opět schválen, vstupuje v platnost.

Moc výkonná

Orgány moci výkonné v ČR tvoří podle ústavy **prezident, vláda a systém státní správy** (představovaný ministerstvy a jinými správními orgány státu). Moc výkonná se jinou terminologií také označuje jako moc **exekutivní** nebo přímo jako **exekutiva**.

Prezident republiky

Prezident republiky je formální hlavou státu. Ujímá se úřadu **složením slibu**. Volební období prezidenta je **pět let** a začíná dnem složení slibu. Nikdo nemůže být v České republice zvolen prezidentem **na více než dvě volební období za sebou**.

Z výkonu své funkce není nikomu odpovědný, nesmí být zadržen, stíhán pro přeštek ani trestný čin, pouze na základě žaloby Senátu může být stíhán před Ústavním soudem pro **velezradu**. Trestem pak může být ztráta prezidentského úřadu pro nezpůsobilost a ztráta způsobilosti jej znovu nabýt.

Mechanismus volby prezidenta ČR:

Prezident ČR volen **přímou volbou**. Znamená to, že občané mohou sami vybrat z prezidentských kandidátů. Prezidentské kandidáty může navrhnout alespoň 20 poslanců Poslanecké sněmovny, případně alespoň 10 senátorů Senátu ČR anebo občané formou petice s alespoň 50 000 podpisů u daného kandidáta.

Zvolený prezident republiky skládá **slib do rukou předsedy Poslanecké sněmovny** na společné schůzi obou komor. Prezident ČR se může svého úřadu vzdát, ale nemůže být Poslaneckou sněmovnou odvolán.

Současné pravomoci prezidenta ČR k nimž není nutný podpis jiné strany:

- Prezident jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi. Svolává zasedání Poslanecké sněmovny a rozpouští Poslaneckou sněmovnu, pověřuje také případně vládu v demisi prozatímním vykonáváním jejich funkcí.
- Prezident jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu i místopředsedy, jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu, odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem.
- Prezident má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon (s výjimkou zákona ústavního), podepisuje zákony.
- Jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, členy Bankovní rady České národní banky.

Pravomoci prezidenta přesně vymezuje **Ústava ČR**. V případě čl. 63, odst. 1 a 2 ústavy je k platnosti rozhodnutí prezidenta vyžadován podpis předsedy vlády (nebo jím pověřeného člena vlády). Jejich výčet je uveden v následujícím přehledu.

Současné pravomoci prezidenta ČR, vyžadující podpis (kontrasignaci) jiné strany:

- Prezident zastupuje tak stát navenek, je také vrchním velitelem ozbrojených sil.
- Přijímá, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí, vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a Senátu. Prezident také sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy (případně deleguje tuto pravomoc na vládu).
- Prezident jmenuje a povyšuje generály, jmenuje soudce, uděluje a propůjčuje státní vyznamenání.
- Prezident nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo. Má také právo udělovat amnestii.

Prezidenti našeho státu

1	Tomáš G. Masaryk prezident Československé republiky V úřadu: 14. 11. 1918 – 14. 12. 1935	
2	Edvard Beneš prezident ČSR V úřadu: 18. 12. 1935 – 5. 10. 1938 2. 4. 1945 – 7. 6. 1948 Za okupace od 21. 7. 1940 do 2. 4. 1945 ve funkci prezidenta ČSR v exilu	
3	Emil Hácha prezident ČSR V úřadu: 30. 11. 1938 – 14. 3. 1939 prezident Protektorátu Čechy a Morava V úřadu: 15. 3. 1939 – 9. 5. 1945	
4	Klement Gottwald prezident Československé republiky V úřadu: 14. 6. 1948 – 14. 3. 1953	
5	Antonín Zápotocký prezident Československé republiky V úřadu: 21. 3. 1953 – 13. 11. 1957	
6	Antonín Novotný prezident Československé socialistické republiky V úřadu: 19. 11. 1957 – 22. 3. 1968	
7	Ludvík Svoboda prezident Československé socialistické republiky V úřadu: 30. 3. 1968 – 28. 5. 1975	
8	Gustáv Husák prezident Československé socialistické republiky V úřadu: 29. 5. 1975 – 10. 12. 1989	
9	Václav Havel prezident České a Slovenské Federativní Republiky V úřadu: 29. 12. 1989 – 20. 7. 1992	
1	Václav Klaus prezident ČR V úřadu: 2. 2. 1993 – 2. 2. 2003	
2	Miloš Zeman prezident ČR V úřadu: 7. 3. 2003 – 7. 3. 2013	
3	Petr Pavel prezident ČR V úřadu: 8. 3. 2013 – 8. 3. 2023	
4	Petr Pavel prezident ČR V úřadu: od 9. 3. 2023	

Senát Parlamentu ČR:

Seznam senátorů:

Oficiální stránky a pravomoci prezidenta ČR:

<http://www.senat.cz/>

<https://www.senat.cz/senatori/>

<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr>

<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/pravomoci-prezidenta>

6. Pracovní právo

Tato kapitola přináší pohled do vztahů zaměstnanců a zaměstnavatelů. Popisuje základní principy pracovního práva, u kterého je hlavním pramenem především **zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce**; neméně důležitým dokumentem v oblasti pracovněprávních vztahů je však i **Listina základních práv a svobod**, v některých případech lze čerpat i z **občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)**, řada **mezinárodních zákonů, předpisů EU a Mezinárodní organizace práce** (jíž je ČR členem), zákonů, které se přímo dotýkají výkonu práce z hlediska **bezpečnosti, ochrany života a zdraví zaměstnanců, jejich pojištění** apod. Navíc se této oblasti dotýkají četná **nařízení vlády** (například o minimální mzdě).

Vymezení pracovního práva

Základní pojmy z oblasti pracovního práva

Pracovní právo obsahuje souhrn právních norem související s výkonem práce a upravující pracovní vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli.

- Za **zaměstnání** považujeme druh ekonomického zapojení člověka do společnosti, které je realizováno na základě pracovního poměru.
- **Zaměstnanec** je fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu. Způsobilost k uzavření pracovní smlouvy vzniká dosažením 15 let a ukončením povinné školní docházky (mladší nezletilí mohou vykonávat jen uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost).
- **Zaměstnavatelem** může být osoba právnická (firma či instituce) nebo osoba fyzická (individuální podnikatel), která uzavřela pracovní smlouvu se zaměstnancem.
- **Pracovněprávní vztahy** vznikají při závislé činnosti mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. **Závislá činnost** (práce) je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, vykonávána podle pokynů zaměstnavatele a vykonává ji zaměstnanec osobně, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele. Práce je vykonávána za **mzdu, plat** nebo **odměnu za práci**.
- **Nezaměstnanost** je stav na trhu práce, kdy část obyvatelstva není schopna nebo ochotna najít si placené zaměstnání.

Zaměstnavatel nesmí na svého zaměstnance přenášet rizika z výkonu práce, musí zajistit rovné zacházení se zaměstnanci a dodržovat zákaz jakékoli diskriminace zaměstnanců.

Oběma stranám (tedy zaměstnavateli i zaměstnanci) vznikají z pracovněprávního vztahu určitá **práva a povinnosti**.

Základní práva a povinnosti vyplývající z pracovněprávního vztahu

Zaměstnavatel má:

- povinnost vytvářet příznivé pracovní podmínky,
- pečovat o bezpečnost a ochranu zdraví na pracovišti (zajistit ochranné pomůcky, pracovní potřeby aj.),
- povinnost vyplácet mzdu nebo plat,
- právo řízení a kontroly práce.

Zaměstnanec má:

- povinnost pracovat svědomitě podle svých znalostí a schopností,
- povinnost plně využívat pracovní dobu,
- povinnost dodržovat předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,
- povinnost řádně hospodařit se svěřeným majetkem,
- právo obdržet mzdu nebo plat za práci, právo na dovolenou atd.

Pracovní poměr

Pracovní poměr je nejčastější formou pracovněprávního vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Ode dne, kdy vznikl pracovní poměr, je zaměstnavatel povinen **přidělovat zaměstnanci práci a platit mu mzdu nebo plat**. Naopak zaměstnanec je povinen **vykonávat práci podle pracovní smlouvy**.

SOUVISLOSTI

Pracovní právo v historii

- Úpravy pracovních vztahů můžeme nacházet již **ve starověké Mezopotámii – v Hammurabiho zákoníku** (podmínky najímání pracovní síly).
- **Starověké římské právo** např. zakotvuje tzv. **námezdní mzdy** (a z toho vyplývající **právo na výplatu mzdy**), v důsledku práce otroků však nezaznamenaly větší význam.
- **Za středověku** byl výkon práce řízen především **cechovními předpisy** (např. **horní právo**).
- Teprve **novověk a průmyslová revoluce** přináší potřebu zavést **sofistikovanější systém pracovněprávních vztahů**.

SOUVISLOSTI

Zákoník práce ČR a pracovní předpisy Evropské unie

Současný **zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce**, je v platnosti od 1. ledna 2007; je však (podobně jako jiné právní normy) předmětem doplňujících aktualizací.

I zákoník práce ČR musí být **v souladu s normami vyšší právní síly, tedy s právními předpisy EU**.

Pracovní právo EU si všímá především těchto oblastí:

- **pracovní podmínky** (zejména pracovní doba, práce na částečný úvazek, pracovní poměr na dobu určitou apod.),
- **informování pracovníků a konzultace s nimi** (zejména v případě hromadného propouštění a slučování podniků).

Zákoník práce online: ▼ ▶

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>

EKONOMIE

POJEM

EKONOMIE

Pojem **ekonomie** pochází z řeckého slova **oikonomia**, což je spojení slov **oikos** (dům) a **nómos** (zákon). Pojem **oikonomia** se původně vztahoval k procesu vedení domácnosti. Je spojován s řeckým učencem **Xenofónem**.

SOUVISLOSTI

Hedvábná stezka

Hedvábné stezky byly za starověku důležité pozemské obchodní cesty spojující čínské provincie s Malou Asií a středomořskými zeměmi. Nejvíce byly využívány za období Římské říše (Římané dováželi především hedvábí). Na významu ztratily ve středověku, při postupném rozvoji mořeplavby. Na obrazy vidíte ruiny čínské strážní věže, jejichž obránci střežili hedvábné stezky. ▼

SOUVISLOSTI

Vztah mezi základními ekonomickými subjekty (domácnost ↔ firma ↔ stát)

Každý člověk je členem určité domácnosti. Členové domácnosti nabízejí svou pracovní sílu firmám, popř. státu. Firmy tvoří rozsáhlou skupinu ekonomických subjektů, které zaměstnávají členy domácností a naopak nabízejí své výrobky či služby domácnostem nebo státu. Stát ve své čistě ekonomické funkci zaměstnává část členů domácností a nakupuje výrobky či služby firem. Mezi všemi subjekty dochází tedy k vzájemné ekonomické výměně.

POJEM

MAKRO-

Pojem **makro** ve smyslu **abnormálně velký / objemný** má svůj základ v řeckém slově **makrós** (= dlouhý, velký). Pojmu se využívá v řadě oborů, např. v ekonomii je to již zmiňovaná **makroekonomie**, v biologii **makromolekula**, **makrofág**, v oblasti stravování **makrobiotika** atd.

1. Základní ekonomické pojmy

Předmět a definice ekonomie

Ekonomie je velmi stará věda s tisíciletou tradicí. Již naši dávní předchůdci museli řešit otázky spjaté se svou každodenní existencí, museli nějakým způsobem získávat vhodné statky ke své obživě a pomocí nich uspokojovat své potřeby. Ekonomie je i dnes spjata s naším každodenním životem. V rámci individuálních a rodinných problémů řešíme např., co koupit, kam mizí tak rychle naše peníze či kam investovat své případné úspory. Firemní manažeři musí řešit otázky týkající se stavu a vývoje celé firmy, např. kde která banka poskytne úvěr na další rozvoj, jak rozdělit zisk atd.

Ekonomie se dá stručně definovat jako věda o hospodářství.

Definice pojmu „**ekonomie**“ je však mnoho. Liší se podle toho, co který autor definice považoval za nejdůležitější z oblasti svého zájmu a svého pojmání ekonomické reality. Například:

- **Ekonomie** je věda o výrobě a směně zboží.
- **Ekonomie** je věda o penězích, kapitálu a bohatství.

Prvopočátky ekonomického chování

Mezi první učence, kteří se ve starověkém Řecku začali otázkám ekonomie věnovat, řadíme historika, vojevůdce a filozofa **Xenofóna**. Ve svém díle nazvaném **Oeconomicus** je zakotven pojem **oikos**, což značí **statek**. Pod něj Xenofón řadí nejen obytný dům, hospodářská stavení, pozemky a nářadí, ale např. i otroky. Slovo **nómos** pak bývá překládáno jako „**pravidla**“, „**zákony**“, ale také vykládáno ve smyslu „**starat se**“, „**vědět**“, „**umět**“ apod. Ve volném překladu znamená tedy název spisu v podstatě „**pravidla o hospodaření**“, „**jak se starat o statek**“ atd.

Xenofón

Již za starověku spolu jednotlivé země čile obchodovaly a rozvíjely své hospodářství. S pojmy z oblasti ekonomie (které jsou blízké i dnešnímu člověku) se můžeme setkat již například v památkách Sumerské říše, u Chetitů, ve starém Egyptě nebo starověké Číně – namátkou např. slova **obchod**, **peníze**, **směna**, **práce**.

Členění ekonomie

Ekonomie je rozsáhlá věda. Zabývá se mnoha problémy, které se dotýkají každého z nás, našich domácností, firem, státu, ale ekonomickými problémy stavu a vývoje celého lidstva. Pro základní členění ekonomie nejprve vymezíme tři základní subjekty, které jsou předmětem pozornosti ekonomického sledování. Jsou to:

- **domácnosti, firmy a stát.**

Klasifikace těchto tří ekonomických subjektů je důležitá pro primární dělení ekonomie. Podle předmětu zájmu o dané subjekty se ekonomie člení na:

- **makroekonomii a mikroekonomii.**

Makroekonomie

Makroekonomie se zabývá problémy, které se týkají větších celků. Základními předměty zájmu makroekonomie jsou **stát a jeho ekonomické integrace**.

- **Makroekonomie** zkoumá ekonomické veličiny státu jako celku – hospodářskou politiku vlády, ekonomické pojmy, jako jsou např. **inflace**, **ekonomický růst** či **stagnace**, **daně**, **nezaměstnanost** či **množství peněz v národním hospodářství**, **stav platební a obchodní bilance státu**, **strukturu národního hospodářství** apod. Hledá nástroje k omezení nebo naopak k podpoře těchto jevů.
- Dalším objektem zájmu makroekonomie jsou různé **formy ekonomické integrace států do větších uskupení**. Typickým příkladem může být **Evropská unie**. Mezi významné nadnárodní instituce, které ovlivňují makroekonomické jevy a mají vliv na rozhodování vládních ekonomů, patří např. **Mezinárodní měnový fond (MMF)**, **mezinárodní banky** atd. MMF poskytuje mimo jiné i úvěry zemím s platebními problémy. Česká republika je členem MMF, ale i dalších ekonomických organizací mezinárodního charakteru.

2. Úvod do tržního hospodářství

Potřeby

Pod pojmem **potřeba** můžeme chápat vědomí nedostatku, které nás nutí tento nedostatek odstranit.

Potřeby člověka nejlépe charakterizoval americký psycholog **Abraham Harold Maslow** (1908–1970). Jeho schéma potřeb je obvykle zobrazováno ve tvaru **pyramidy**, kdy níže položené potřeby jsou významnější (naléhavější) a jsou předpokladem pro realizaci a uspokojování výše položených potřeb. (Blíže k Maslowově pyramidě potřeb viz tematický celek **Psychologie**, str. 175.)

Statek, služba a spotřeba

Potřeby člověk uspokojuje pomocí **statků** a **služeb**.

Pod pojmem **statek** rozumíme v ekonomii širokou škálu věcí a hodnot, které ve většině případů uspokojují lidské potřeby. Statky lze dělit podle následujícího schématu:

- **volné statky** – nám poskytuje příroda, a to zpravidla bez vynaložení lidského úsilí – je to např. vzduch, sluneční energie, vítr, sníh, déšť atd.;
- **vzácné statky** – jsou produkty lidské práce, věci a výtvořiny člověka, který přetváří přírodní zdroje a vynakládá své dovednosti a znalosti na tvorbu užitečných věcí a hodnot, jež mohou uspokojit jeho potřeby.

V ekonomii mají pojmy **volba** a **vzácnost** zásadní význam. Rozhodne-li se firma např. vyrábět určitý výrobek, musí jej také prodat, jinak by byla bez užtku zničena část vzácných zdrojů spotřebovaná na jeho výrobu.

Člověk tedy může volit mezi několika variantami uspokojování svých potřeb. Může např. v čase nouze upřednostňovat uspokojování základních potřeb pouze nezbytnými hmotnými statky a omezovat své potřeby těch statků, které v daný okamžik může postrádat (zbytných). ▶

Podobným způsobem se dělí i **služby**, jež jsou definovány jako cizí činnosti, které uspokojují lidské potřeby.

Služby je možné dělit podle následujícího schématu:

- **služby věcné** – obnovují nebo zlepšují hmotné statky (oprava pračky, střechy či auta),
- **služby osobní** – zlepšují život člověka (zdravotnické, kadeřnické či lázeňské služby, fitness centrum, restaurace apod.).

Spotřeba představuje samotný proces uspokojování lidských potřeb.

Podle toho, kým a kde jsou statky a služby spotřebovávány, se rozlišuje:

- **spotřeba výrobní** – statky a služby se spotřebovávají k vytvoření jiných statků a služeb (např. polovodičové komponenty slouží k výrobě elektroniky a počítačů),
- **spotřeba konečná** – vytvořené statky a služby slouží k přímému uspokojení lidských potřeb (např. potraviny uspokojují fyziologické potřeby – nasycení člověka).

Výroba

Druh činnosti, který spočívá v přeměně primárních přírodních statků k získání žádoucích produktů uspokojujících lidské potřeby, nazýváme **výroba**.

Z historie výroby

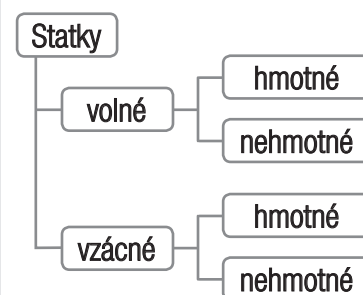
Pravěký člověk se živil lovem a sběrem. Jakmile objevil, že některé plodiny může znovu získat tím, že je zaseje a začne obdělávat pole, vzniklo první **zemědělství**. V delším časovém úseku začala postupně vznikat **různá řemesla** jako důsledek potřeby pracovních nástrojů pro zemědělce. Tímto způsobem (evolučně) vznikla v průběhu několika tisíciletí před n. l. tzv. **společenská dělba práce**. Ta byla, pokud se dá z dostupných památek usoudit, dokončena vznikem samostatné skupiny lidí, která se začala věnovat další specializované činnosti, a to **směně** čili **obchodu**. Pravděpodobně ještě předtím se však v různých lidských komunitách vytvářela i tzv. **přírozená dělba práce** (dána vztahy mezi muži a ženami, mladými a starými lidmi, byla ovlivněna jejich postavením, funkcemi, právy a povinnostmi). Vznikala postupně

SOUVISLOSTI

Nežádoucí statek

Pomocí statků člověk uspokojuje svoje potřeby. Existují však i tzv. **nežádoucí statky**, jejichž spotřebou se za určitých okolností snižuje užitek spotřebitele – například kofein v kávě může mít nežádoucí účinky na zdraví pacientů s vysokým krevním tlakem.

Rozdělení statků

Nehmotné statky – vítr, software, zákon v právu, elektrický proud, patent na vynález, technologický postup apod.

Hmotné statky – déšť, ropa, obuv, kniha, dům, auto, silnice, mince atd.

SOUVISLOSTI

Nezbytnost a zbytnost potřeby statků

U statků záleží na tom, jak budou pro člověka v daném okamžiku nepostradatelné (**nezbytné**) a bez kterých se může obejít (mající tedy **zbytnou** povahu). Aby mohl člověk dýchat, bude pro něj vzduch vždy nezbytným statkem. Jestliže pro vás osobně bude nezbytným statkem nový mobilní telefon (a podřídíte tomu své ekonomické počínání, tedy budete na něj šetřit), pro jiného člověka bude naprosto nepodstatné jej získat, nebude pro něj potřebný (bude tedy tzv. zbytný).

Peníze

Směna zboží prošla (podobně jako jakákoliv další činnost člověka) určitým historickým vývojem.

Prostá směna zboží a komoditní peníze

Prvotním stupněm směny byla **prostá směna zboží**, kdy jeden produkt byl v určitém poměru vyměňován za druhý (např. jedna sekyra za dvě ovce apod.).

V nejstarší fázi se prakticky v každé izolované společnosti vyvinulo určité zboží, které bylo přijatelné pro všechny. Toto zboží, které začalo plnit funkci všeobecně uznávaného ekvivalentu v této podobě, nazýváme **komoditní peníze**.

Ani ty nebyly ideální, postupem času (zejména po otevření obchodních cest mezi národy) vyvstala potřeba najít zboží, které:

- by bylo přijatelné všemi;
- by dokázalo do nejmenších částí a přesně vyjádřit hodnotu;
- by bylo lehce dělitelné (to např. dobytek v živé formě nebyl);
- by bylo stálé, nepodléhající času, neměnicí svou podstatu;
- by bylo v omezeném množství.

Drahé kovy a mince

Takovýmto zbožím se ukázaly být drahé kovy – **stříbro** a později **zlato** – začaly sloužit jako **platidlo**. Nejprve se používalo ve své naturální podobě (vážilo se), později se začaly razit mince. Ty měly původně ryzí obsah drahého kovu, postupně se ale přešlo na slitiny s obsahem drahého kovu. Vznikly **peníze**. Jakmile se vytvořil všeobecně uznávaný symbol hodnoty peněz jako takových, objevily se i první **papírové peníze**.

Funkce peněz

Peníze jako zvláštní druh zboží mají hned několik funkcí:

- Vystupují jako **měřítka cen**, tzn. vyjadřují míru hodnot a vystupují jako všeobecně uznávaný ekvivalent.
- Fungují jako **prostředek směny** čili **oběživo**. Peníze v hospodářství obíhají, koloběh peněz v ekonomice umožňuje nákup a prodej za hotové.
- Peníze fungují i jako **platidlo**. Tímto specifickým zbožím je placeno zboží a služby, jsou jimi uhrazovány závazky a dluhy atd.
- Vystupují jako **uchovatel hodnoty** (čili v přeneseném slova smyslu jako poklad). Peníze můžeme odkládat a uchovávat v hotovosti na pozdější použití.
- Některé peníze fungují navíc i jako **mezinárodní platidlo**. To platí pouze u několika tzv. **světových měn**. V tomto smyslu rozeznáváme peníze **volně směnitelné – konvertibilní** (plně směnitelný je např. americký a australský dolar, euro, britská libra, japonský jen a švýcarský frank) a **volně nesměnitelné – nekonvertibilní**.

Barterový obchod

Přes uvedené výhody peněz jako platidla se i nadále uplatňuje určitá specifická forma směny zboží, která je realizována v mezinárodním obchodě. Ta není doprovázena okamžitou úhradou peněz, ale právě a jen **výměnou jednoho zboží za druhé** (např. za 1 000 tun pšenice či kávy 300 tun mořských ryb).

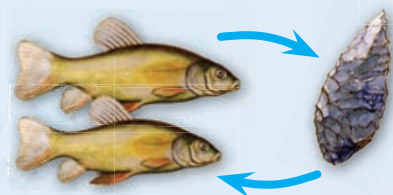
Tento způsob směny zboží se nazývá **barterový obchod** (také **směnný obchod**).

Zlatý dolarový standard

Papírové peníze měly původně svou hodnotu danou množstvím drahého kovu, za který byly směnitelné, byly tzv. **krity zlatem** (tedy byly za zlato i směnitelné). Od roku 1934 byl za zlato směnitelný (jakožto měnová jednotka) pouze americký dolar, ostatní země upevnily své měny právě na něj, díky čemuž vznikl **systém pevných měnových kurzů** (tzv. **Brettonwoodský systém**). Časem se však tržní cena zlata začala odchylovat od ceny fixní; v roce 1971 prezident Richard Nixon oznámil ukončení směnitelnosti amerického dolaru za zlato, což znamenalo současně konec fungování zlata v peněžních operacích. Na obrázku vidíte dolarovou bankovku série **Gold Seal** (se žlutou pečetí), ty byly kryty zlatem. Bankovky série **Silver Certificate** (opatřené modrou pečetí) byly kryty stříbrem. ▶

SOUVISLOSTI

Prostá směna zboží

Prostá směna zboží se v době bez dostupnosti obecně uznávaného platidla mohla řídit jen jednoduchými pravidly: „... dej mi tohle a já ti za to nabídnou toto své zboží.“ V současnosti tomuto mechanismu směny odpovídá tzv. **naturální směna** neboli **barterový obchod** (viz níže na této straně).

Komoditní peníze

V některých zemích to byly například **mušle** (u přímořských národů). Je známo i používání určitých **kamenů, kožených proužků** apod. Ve starém Římě byl tímto druhem zboží **dobytek** (latinsky **pecun**, z toho se vyvinul i pozdější latinský název pro kovové peníze, tj. **pecunia**). U starých Slovanů se tímto zbožím stalo **plátno**, z toho se pak vyvinulo české pojmenování této směny – sloveso **platit**. Zřejmě největším platidlem, jaké bylo kdy používáno, jsou kamenné prstence mající více než 2 m v průměru z mikronského ostrova Yap. ▼

O vývoji platidel, od prvotních až po to moderní, pojednává následující video.

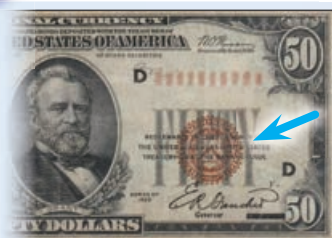

Dějiny peněz: ▼ ▶

9:49

https://www.youtube.com/watch?v=o_flzJv6Q9g

SOUVISLOSTI

12. Činnost obchodního závodu

Majetek obchodního závodu

Majetkem se rozumí soubor hmotných, nehmotných a finančních složek podnikání.

Rozeznáváme následující druhy majetku:

1. **Dlouhodobý majetek** – doba jeho použití je **delší než 1 rok**. Člení se dále na:
  - a) **Hmotný majetek**:
    - **nemovitý** – nemovitosti jsou dlouhodobým majetkem vždy, bez ohledu na jejich cenu (pozemky, budovy, stavby);
    - **movitý** – oceněný cenou vyšší než 80 000 Kč (stroje, automobily, přístroje, technologické linky a chovné kusy dospělých zvířat).
  - b) **Nehmotný majetek** – jsou to vlastněné licence a patenty, software, receptury a goodwill (vybudované jméno a pověst firmy).
  - c) **Finanční majetek** – akcie s dobou držení delší než 1 rok, obligace.
2. **Oběžný majetek** – doba jeho použití je **do 1 roku**. Člení se dále na:
  - a) **zásoby** – materiál pro výrobu, vlastní nedokončené výrobky a polotovary, dokončené výrobky, zboží, mladá zvířata, drůbež, chovné ryby a roje včel;
  - b) **krátkodobý finanční majetek** – zahrnuje peníze v pokladně a na bankovním účtu, ceniny (kolky, stravenky), krátkodobé cenné papíry s dobou držení do 1 roku (akcie, směnky, šeky);
  - c) **pohledávky** – stavy očekávání platby od dlužníka (např. pohledávky za odběrateli, za zaměstnanci – např. úhrada způsobené škody na majetku, apod.).

Tok peněz v obchodním závodu

Pohyb finančních prostředků je způsoben hospodářskou činností obchodního závodu, kdy na jedné straně vykazuje **výdaje** – **úbytky** a na druhé **příjmy** – **přírůstky**. Toto přelévání peněz v rámci společnosti se nazývá **finančním tokem**.

Úbytky finančních prostředků

- **Mzdy** – tyto prostředky vyplácené pracovníkům za jimi vykonávanou práci znamenají pravidelný úbytek firemních peněz.
- **Nákup surovin a materiálu pro výrobu** – v pracovním procesu jsou spotřebovány suroviny, materiál, polotovary a součástky k výrobě, což znamená úbytek financí.
- **Provozní režie** – obchodní závod musí **pravidelně** hradit položky provozní režie (nájemné, voda, plyn, elektřina) a také další poplatky a daně.

Přírůstky finančních prostředků

- Nejčastěji je to přírůstek hotovostních a bezhotovostních peněz ve formě **úhrad od odběratelů za služby a prodeje výrobků**. V účetním označení to jsou **tržby**.
- Dále k přírůstkům financí patří **úvěry získané od bank** (používané zejména pro investiční činnost) a také **příjmy z pronájmů** (firemních prostor či zařízení) nebo **vrácení přeplatků** (např. ze záloh placených za energie) apod.

Zdroje financování činnosti obchodního závodu

Financováním se rozumí získávání finančních zdrojů a jejich rozdělování a využití tak, aby byla zajištěna samotná činnost obchodního závodu.

Pokud kapitálové prostředky do společnosti vložil vlastník, pak se bude jednat o **vlastní kapitál**. V případě, že budou ze zdrojů věřitelů (vlastník společnosti si na financování činnosti vezme např. bankovní úvěr), pak se bude jednat o **cizí kapitál**.

Vlastní finanční zdroje

- **Základní kapitál** – vzniklý při založení společnosti (vklady společníků, hodnota vydaných akcií, hodnota družstevních členských podílů apod.).
- **Interní financování** – zisk obchodního závodu a dále také např. **kapitálové fondy** a **ziskové fondy**.

SOUVISLOSTI

Pravidelnost úhrad provozních režii

Veškeré **položky provozní režie** (voda, plyn, elektřina) **představují nutné a také pravidelné výdaje**, které se promítají do finančních toků a hospodaření v podobě výdajů (nákladových položek). **Obchodní závod je musí včas hradit dodavatelům** bez ohledu na to, zda má zákazníky, či ne, zda prosperuje, či nikoliv.

Názorným příkladem může být restaurace, která (kromě přichystané nabídky jídel a nápojů) musí osvětlovat a vytápět prostory, spotřebovává vodu a plyn, aniž dopředu ví, zda v daný den přijde dostatek zákazníků – takový počet lidí, aby byl provoz tohoto dne rentabilní. ▼

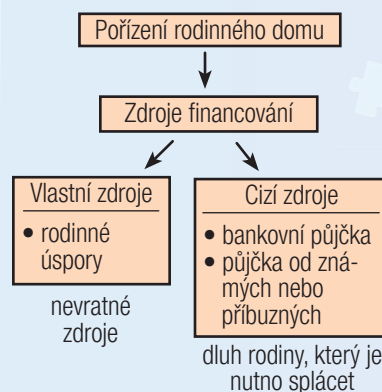
SOUVISLOSTI

Příklad – financování domácnosti

Rodina se rozhodne pro koupi domu. Vzhledem k nemalé investici musí zvažovat své finanční možnosti.

Své **úspory** tvořené převážně výdělkem ekonomicky aktivních členů rodiny patří k **vlastním zdrojům**, které jsou **nevrátné** – rodina je nemusí nikomu vrátet. Vlastní zdroje však nemusí stačit, pak je zapotřebí zvážit **výpůjčku financí**, tedy **použití cizích zdrojů** – půjčit si peníze od příbuzných nebo úvěr od banky.

Získáním cizích zdrojů si rodina vytvořila **důl, který musí splácet**. Cizí zdroje jsou často nezbytným prostředkem a pomocníkem ke **krytí velkých investic**.

3. **Operativní řídicí pracovníci (Low-level Management)** – například mistři na dílně, předáči pracovních čet, třídní učitelé. Řeší každodenní problémy, které souvisí s provozem a činností daného pracoviště. Provádějí krátkodobé plánování (organizace průběžné týdenní výroby), zajišťují zapracování nových pracovníků, kontrolu a motivaci svých podřízených. Sestavují výrobní výkazy a výkazy činnosti a podklady pro odměňování, které předávají pracovníkům středního stupně řízení. Čím je úroveň řízení nižší, tím lépe musí řídicí pracovník znát details práce a musí být schopen operativně řešit problémy vzniklé přímo na pracovišti.

Řídicí pyramida

Podpora prodeje – marketing

Marketing je součástí činnosti podnikatelského subjektu. Snaží se odhadnout a poznat odbytiště svých výrobků na trzích, zjistit současné potřeby kupujících a odhadnout budoucí zájmy trhu. Snahou marketingu je **uplatnit zboží na trhu**.

Cílem marketingu je zajistit dlouhodobě odbyt výrobků a služeb společnosti a spokojenost zákazníka. Marketing je úspěšný tehdy, vrátí-li se zákazník, nikoliv výrobek. Konečným cílem úspěšného marketingu je pochopitelně **zisk společnosti**.

Marketingový mix, životní cyklus výrobku

Provádění marketingové strategie firmy se opírá o základní nástroje marketingu, na které se soustředí marketingové činnosti. Označují se jako **4P** či **5P marketingu**.

Součástí 4P marketingu / 5P marketingu jsou: **výrobek (Product)**, **cena (Price)**, **podpora prodeje (Promotion)** a **místo prodeje (Place)**. Pátým prvkem marketingové činnosti jsou samotní **lidé (People)**.

Výrobek (Product)

O úspěšnosti výrobku rozhodují jeho **vlastnosti, kvalita, výrobní značka a obal** (uváděn jako samostatný marketingový nástroj). V současnosti jde o koncepci tzv. **totálního produktu**, tedy že výrobek (služba) „je řešením problému spotřebitele“. Tvóří jej:

- **jádro** – to tvoří základní užitný efekt výrobku (**CO CHCE ZÁKAZNÍK KOUPI**);
- **hmotný výrobek** – soustava technických parametrů – design, obal, kvalita produktu a jeho doplňkové funkce (**TO, JAK PRODUKT VYPADÁ**);
- **rozšířený výrobek** – značí způsob prodeje a použití produktu, včetně navázaných doprovodných služeb (prodejní služby, platební podmínky, záruka, servis). Tedy **OKOLNOSTI, ZA JAKÝCH JE PRODUKT MOŽNÉ POŘÍDIT**.

Každý výrobek má svůj **životní cyklus**, při kterém prochází čtyřmi fázemi své úspěšnosti a prodejnosti na trhu (viz schéma):

1. Fáze uvedení výrobku na trh (Otazníky)

výrobek je pro zákazníka novinkou, je neznámý, a proto je nutné uvést jej do jeho povědomí za pomoci reklamní a stimulační kampaně. Výrobek prozatím přináší velmi malý zisk a lidé, kteří jej v této fázi kupují, jsou tzv. **inovátoři** – pozitivně reagují na novinky a rádi se s nimi seznamují (jsou ve společnosti zastoupeni přibližně 2–3 %).

2. Fáze růstu výrobku (Hvězdy)

nastává relativně brzy po úspěšném uvedení výrobku na trh. Prodej a ziskovost se zvyšují, výrobní náklady na výrobek díky jeho vyšší prodejnosti klesají. Výrobek začínají nakupovat tzv. **osvojitelé** (přibližně 20 % spotřebitelů). Šíří se ohlasy na výrobek mezi kupujícími.

POJEM

MARKETING

Pojem **marketing** má svůj původ v angličtině, slovo **market** znamená „trh“, koncovka **-ing** vyjadřuje zpravidla „děj, činnost“.

SOUVISLOSTI

Marketingové triky

Moderní marketing se snaží vnutit zákazníkovi zboží, využívá k tomu ovšem značnou škálu metod, kdy se snaží „vcítit“ do potřeb zákazníka, do jeho smýšlení a zájmů. K úkolům marketingu patří i takové detailní postupy jako **zkoumání populárních barev výrobků, oblíbených vůní či tvarů zboží**, které se lépe prodávají. V analýze zájmů zákazníka hraje roli i to, **jak je při výběru zboží ovlivněn rodinou, svým věkem nebo dalšími faktory**. Zkoumá se, **jak nakupují muži či ženy, průchozí ulička vede v linii tak, aby zákazník šel kolem všeho zboží** atd.

Cíleného marketingu se využívá i v **elektronických médiích**, typicky na webových stránkách. Algoritmy využívají návštěv uživatele na určitých stránkách a zadávaných řetězců znaků ve vyhledávací a podle toho mu pomoci **kontextové reklamy** nabízí cílené reklamní sdělení, nabídky a odkazy na tematicky podobné servery.

Záleží samozřejmě na nakupujícím v obchodě či uživateli internetu při brouzdání webovými stránkami – nakolik je schopen podlehnout další reklamě a produkt koupit, či nabídkám odolát.

15. Osobní finance

Prostřednictvím kapitoly **Peníze** (str. 111) již víte, jak vznikly a jaký je jejich význam. V kapitole **Banky a jejich úloha v hospodářství země** (str. 127) jste se seznámili s důvody, proč vznikly a jaké je poslání centrální banky a komerčních bank.

V této kapitole se dozvíte praktické informace, a to jak s penězi nakládat, jak s nimi platit, na co si dát při platbách pozor. V dalších statích se pak seznámíte s finančními produkty, kterých může člověk využít při financování svých potřeb a záměrů.

Bankovky a mince České republiky

Zákonnou měnovou jednotkou našeho státu je **koruna česká (Kč)**. V platnosti je **od 1. ledna 1993**, po rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky na samostatné státy a s tím související **měnovou odlukou**.

V oběhu jsou nyní pouze jednotky korun, její dílčí jednotka – **haléř** (setina koruny) a jeho násobky již byly z oběhu staženy. Ve vyjádření cen zboží a služeb se ovšem stále používají, při placení penězi se však cena zaokrouhluje na celé koruny.

Současné bankovky a mince České republiky

Hlavním motivem českých bankovek jsou význačné osobnosti našich dějin. V současnosti jsou v oběhu bankovky těchto nominálních hodnot:

- **stokoruna, dvoustokoruna, pětisetkoruna, tisíčíkoruna, dvoutisíčíkoruna a pětiti-**
síčíkoruna.

Platnými mincemi zařazenými do oběhu jsou tyto nominální hodnoty:

- **koruna** (hrana: kulatá a vroubkovaná, 80 vroubků), **dvoukoruna** (hrana: se zaoblenými rohy, hladká, 11 hran), **pětikoruna** (hrana: kulatá a hladká), **desetikoruna** (hrana: kulatá a vroubkovaná, 144 vroubků), **dvacetikoruna** (hrana: se zaoblenými rohy, hladká, 13 hran) a **padesátikoruna** (hrana: kulatá a hladká).

Ochranné prvky našich peněz

Potřeba chránit ceninový výrobek proti padělání a zabezpečit na něm uvedené údaje proti pozměňování vyžaduje vývoj nových a dokonalejších **ochranných prvků**. Jsou jimi zajištěny bankovky či cenné papíry prezentující určitou finanční hodnotu a mnoho dalších ceninových výrobků.

Ochranné prvky jednak znesnadňují případným padělatelům práci a především umožňují rozeznání více či méně zdařilého padělku od pravého dokumentu.

V případě, že se vám do rukou dostane falešná bankovka, nemáte nárok na náhradu a tyto peníze už tak nikdy neuvidíte. Prostřednictvím textu a obrázků (viz souvislosti vpravo) se můžete seznámit se základními identifikačními znaky a ochrannými prvky našich bankovek.

Co dělat s poškozenými bankovkami?

V případě zjištění poškozené bankovky je nutné se obrátit na banku, kde by ji vám měli vyměnit. Poškozené bankovky jsou **vypláceny poměrově**, tzn. když přijdete do banky s jednou polovinou roztržené stokoruny, banka vám vyplatí jen padesát korun. Pokud máte méně než čtvrtinu bankovky, bankovka je poničená barvou nebo je ohořelá, banka vám poměrnou část již nevyplatí. Pokud je ovšem bankovka třeba jen lehce natržená, pokladník v bance by vám měl vyměnit tuto bankovku za novou.

Způsoby placení

V praxi existují dva způsoby placení – **hotovostní** a **bezhotovostní** platby.

Hotovostní platba

K hotovostnímu placení dochází mezi občany prostřednictvím **peněžní hotovosti**. Zákazník by měl za každý nákup v obchodě obdržet od pokladníka doklad o prodeji zboží. Slouží pak i pro případnou reklamaci (je vhodné si tento doklad dobře uschovat, byť jej může nahradit např. i výpis uskutečněné platby z účtu).

- **Mikrotexty** – k tisku mikropísma se používá ofset nebo hlubotisk. Tisknou se jím linky, vyplňují obrazce nebo se z nich skládá samostatný obrazec. Pravost bankovky je možné ověřit pouhým okem nebo s pomocí lupy. Kopírovací stroje nedokážou mikrotext napodobit. ▶

pravá bankovka

falzifikát

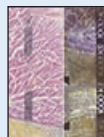
SOUVISLOSTI

Ochranné prvky českých bankovek

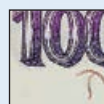
- **Vodoznak** – umožňuje vytvoření dvojrozměrného nebo trojrozměrného obrazce, viditelného proti zdroji světla. ▶

- **Ochranný proužek** – je z umělé metalizované hmoty, zapuštěný do papíru. Na lící straně vystupuje vždy po 5 mm na povrch papíru. ▶

- **Ochranná vlákna** – jsou na bankovkách nahodile rozmístěna po celé ploše. Jsou to okem viditelná 6mm vlákna, která reagují na UV světlo. ▶

- **Soutisková značka** – díky simultánnímu způsobu tisku, který zajišťuje dokonalý soutisk přední a zadní strany bankovky, ceniny nebo dokladu, tvoří motiv na lícové a rubové straně v průhledu kompaktní celek. Soutisková značka je kruhová a je tvořena písmeny ČR. ▼

líc

rub

průhled

- **Skrýlý obrazec** – jedná se o motiv viditelný okem při určitém úhlu pohledu. Při kolmém pohledu je prakticky neviditelný a objeví se teprve při sklopení bankovky ve směru dopadajícího světla. Je tvořen různou orientací linek s vysokým nánosem barvy technikou liniového hlubotisku. ▶

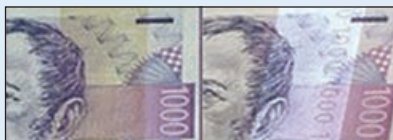

- **Opticky proměnlivá barva** – obraz, který je touto barvou vytištěn, mění barvu podle úhlu naklonění bankovky. Barva se mění například ze zlaté na zelenou. Tyto barvy jsou drahé a pro padělatele obtížně dostupné. Tato ochrana se používá na bankovkách s nominální hodnotou 1 000, 2 000 a 5 000 Kč. ▶

čelní
pohled

při sklopení

- **Ochranný pruh** – nachází se na lící straně v pravé části bankovky a vystupuje při sklopení. V pruhu mohou být zobrazena i čísla označující nominální hodnotu bankovky. Čísla se v pruhu jeví jako tmavá, matová. ▼

čelní pohled

při sklopení

PSYCHOLOGIE

POJEM

PSYCHOLOGIE

Název této nauky je odvozen ze dvou řeckých slov – **psyché**, což značí **duši**, a **logos**, což v češtině znamená **věda**.

Descartova filozofie

Descartův filozofický pohled je založen na skepsi, zpochybnění všeho, o čem lze pochybovat. Právě tím se podle něj ale dosáhne toho, že člověk najde pevnou oporu v sebejistotě myslící duše. Představu si můžete učinit z výňatku z jeho díla **Principy**:

ZAJÍMAVOST

„Když jsme tedy takto zpochybnili všechno, o čem můžeme nějak pochybovat, a dokonce předstírali, že to není pravda, můžeme předpokládat, že není Bůh ani nebe ani tělesa, že sami nemáme ruce ani nohy ani celé tělo. Nemůžeme však předpokládat, že nejsme my sami, kteří to myslíme. Nelze tvrdit, že by to, co myslí, v té chvíli, kdy to myslí, neexistovalo. Takže tato myšlenka: „Myslím, tedy jsem“ (latinsky „*Cogito ergo sum*“), je ze všech první a nejjistější, jaká každému řádně filosofujícímu přijde.“

▲ Dobový snímek zachycující sedícího Wilhelma Wundta se spolupracovníky při práci

▲ Sigmund Freud se narodil na Moravě v Příboře. Před jeho rodným domem stojí neodmyslitelná relikvie symbolizující psychoanalýzu – pohovka.

1. Úvod do psychologie

Stručné dějiny psychologie

Vědeckou disciplínou se **psychologie** stala před více než sto lety jako součást filozofického myšlení. V první antické a středověké etapě byla označována jako **nauka o duši**.

◀ **Psychologii** můžeme definovat jako vědu o psychických jevech člověka.

Zaujímá mezi vědami zvláštní postavení – na jedné straně spolupracuje s přírodními vědami (např. biologií), na straně druhé s vědami humanitními (sociologií, pedagogikou, etnografií, jazykovědou atd.).

Představitelé předvědecké psychologie

V antickém Řecku byla duše chápána jako síla oživující tělo, odloučení duše od těla znamenalo smrt. Podle filozofa **Platóna** (427 př. n. l. – 347 př. n. l.) byla duše uvězněna v těle – její pravý život nastával až mimo něj. Filozof **Aristotelés** (384 př. n. l. – 322 př. n. l.) hlásal, že je nutné pečovat o čistotu duše, tj. žít život v dobru a pravdě, protože „... oddá-li se člověk zlu a lži, pak zatemňuje svou duši“.

Platón

Aristotelés

sv. Augustin z Hippa

Tomáš Akvinský

Vůdčí osobností raného křesťanství je **sv. Augustin z Hippa** (354–430), který kladl důraz na pochopení sebe sama a na základě toho na to, jak žít dál a dát svému životu smysl. Dalším význačným představitelem předvědecké psychologie je **Tomáš Akvinský** (1225–1274), který zdůrazňoval především spojitost člověka se světem přírody.

Význační představitelé vědecké psychologie

Za počátek moderního výkladu psychologie je považováno učení francouzského filozofa **Reného Descarta** (1596–1650). V díle **Vášeň duše** se pokouší o soustavný výklad „pohybů“ lidské duše. Descartes duši **prisuzuje pouze člověku** (na rozdíl od Aristotela, podle něhož ji měla i zvířata a rostliny). Podle Descarta se duše neřídí fyzikálními zákony, je odlišnou substancí, ale s tělem je těsně spojena.

René Descartes

Na Descarta navazuje anglický myslitel **John Locke** (1632–1704) „zkoumáním toho, co probíhá v mysli“, tedy **vědomí** – svoji metodu nazývá **introspekci**. Veškerý duševní život se podle něj skládá z prvků vědomí, z jejichž spojování (asociací) se skládá duševní vědomý život: „Nic není v mysli, co nebylo dříve ve smyslech.“

John Locke

Psychologii můžeme za vědní disciplínu považovat od okamžiku, kdy **Wilhelm Wundt** (1832–1920) založil **první psychologickou laborator v Lipsku**. Wundt kladl důraz na bezprostřední zkušenost, její analýzu, na vztah mezi drážděním smyslových orgánů fyzikálními podněty a zkušeností (pocity, prožitky, které následují).

Wilhelm Wundt

Hlavní směry psychologie

Psychologie jako nauka je věda mnoha různých přístupů a názorových proudů. V následujících odstavcích jsou přiblíženy hlavní směry, ve které se vyvinula.

Hlubinná psychologie

Hlubinná psychologie vychází z tzv. **psychoanalýzy**. Ta se zaměřuje především na oblast lidského **nevědomí**.

◀ Hlubinná psychologie zahrnuje **psychoanalýzu** rakouského psychologa **Sigmunda Freuda** (1856–1939). Freud se pomocí ní snažil o léčení příznaků a obtíží pacientů v oblasti, kterou běžný člověk u sebe sám nevnímá – v **předvědomí** a **nevědomí** (blíže viz str. 173). Právě v nich se podle něj odehrává část naší duševní činnosti, která může mít zásadní dopad na běžné (uvědomované) myšlení, citění a chování. Zpočátku Freud využíval pro léčbu **hypnózu**, při níž se snažil u pacienta najít potlačené příčiny jeho potíží a následně je na vědomé úrovni zpracovat. Za Freudův klíčový titul je považováno dílo **Výklad snů**.

Sigmund Freud

2. Vývojová psychologie

Předmět zájmu vývojové psychologie

Vývojová psychologie (také **ontogenetická psychologie**) se zabývá vývojem lidské psychiky (chováním a prožíváním) od početí do smrti jedince.

Jednotlivá vývojová období jedince

Kritické (senzitivní) období je období v životě člověka, kdy jedinec celkově více vnímá určité vlivy z okolí. Pouze pokud se tyto stimuly objeví, může dojít ve vývoji k realizaci změn, na které je člověk geneticky nastaven. Pokud podmínky vhodné nejsou, změny ve vývoji již lze dohnat pouze částečně nebo vůbec.

Prenatální období

Období: od početí do porodu

Je to období **prudkého tělesného vývoje**, kdy se z několika buněk musí během devíti měsíců stát složitý organismus. Již nyní je budoucí jedinec v interakci s vnějším světem – podle některých výzkumů šestiměsíční plod reaguje na řadu zvuků, odlišuje zvuk lidské řeči, reaguje na změnu polohy matky atd. Většina matek přirozeně odpovídá na pohyby dítěte uvnitř svého těla a její pocity a emoce zpětně ovlivňují dítě ve formě jakéhosi dialogu.

Novorozenecké období

Období: od narození do 1 měsíce

Zdravý novorozenec má vyvinuté základní nepodmíněné reflexy: hledací, sací, polykací, vyměšovací, obranné, orientační, úchopové a polohové. Velmi záhy se začíná učit, že jeho chování má určitou odezvu v okolí. Aktivně začíná vyhledávat to, co je mu příjemné, a snaží se vyhnout nepříjemnému.

Na lidský hlas reaguje jinak než na ostatní zvuky, stejně jako na dotyk lidského těla (např. při položení matce na břicho) reaguje živěji než při dotyku podložky.

Kojenecké období

Období: 1 měsíc – 1 rok

Je to období velmi intenzivního vývoje dítěte po všech stránkách:

- **3 měsíce** – dítě leží na zádech, sleduje pohybujiící se hračku, udrží se vzepřené na předloktí (tzv. „pase koníčky“), začíná si broukat a rozeznávat známý lidský obličej.
- **6 měsíců** – dítě se za podané prsty přitáhne do sedu, začíná vyslovovat slabiky, začíná záměrně opakovat činnost, která mu přinesla zajímavý nebo příjemný podnět.
- **9 měsíců** – dítě se dovede samo posadit, vytáhne se za ruce do stoje, je schopno držet i malé předměty a začíná rozumět jednoduchým výzvám (např. „udělej pápá“). Úzkostně reaguje na odloučení od matky či jiné známé osoby – **separační úzkost**. Je to kritické období pro navázání trvalého a pevného vztahu k matce, pečující osobě. V roce dítě dokáže chvíli stát bez opory a udělá, vedené za ruku, první kroky.

Batolecí období

Období: 1 – 3 roky

Stejně jako kojenecké je i batolecí období etapou prudkého rozvoje a růstu.

- **Motorické (pohybové) změny** – nejistá chůze se mění v jistou samostatnou chůzi (1,5 roku) a běh (2 roky). Batole zdokonaluje činnost rukou a prstů, okolo druhého roku již koordinovaně pouští či pokládá předměty (bez obtíží postaví z kostek věž). Dovednost jemnějších pohybů se projevuje i v prvních kresbách.

Okolo 1,5 roku se dítě snaží napodobit předkreslenou čáru, ve třech letech již podle předlohy nakreslí kruh či neumělý křížek.

- **Řeč** – velmi rychle se rozvíjí od prvních slůvek k pokusům o dialog. Dítě též začíná chápat symbolický význam slov, jejich zásoba rychle vzrůstá. Do dvou let o sobě dítě mluví převážně ve 3. osobě, ke konci třetího roku již používá zájmeno „já“.

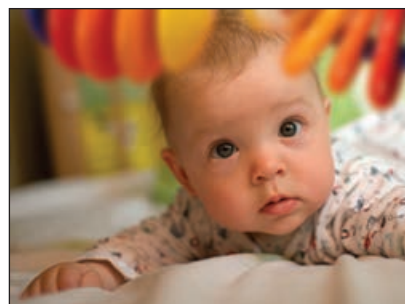
▲ Kritické senzitivní období – pokud např. dítě nedostane v prvním měsíci života pozitivní reakci na tzv. „spontánní úsměv“, nebude se jeho úsměv dále vyvíjet a může dokonce i zcela vyhasnout.

▲ Prenatální vývoj člověka – lidské embryo ve stádiu tří měsíců.

▲ Novorozenecké období. Blízkost a laskavá péče matky je velmi důležitá pro pozitivní vývoj prvotních sociálních návyků.

▲ V kojeneckém věku již dítě zvědavě prozkoumává své okolí – např. cíleně tahá za chraстítka zavěšená nad postýlkou.

▲ Batole již intenzivně objevuje svět kolem sebe.

Temperament

Temperament je označení pro soustavu psychických vlastností, kterými se jedinec projevuje navenek (způsobem chování, reagováním na podněty a prožíváním situací).

Britský psycholog německého původu **Hans Jürgen Eysenck** (1916–1997) temperament osobnosti charakterizoval kombinací dvou dimenzí: **extraverze – introverze** a **stabilita – labilita**:

- **Extravert** – je popisován jako člověk otevřený, družný, společenský, impulzivní, rád riskuje, své city příliš nekontroluje, má rád změnu a má bohatou slovní zásobu.
- **Introvert** – je naopak uzavřený, tichý, nebývá agresivní, je trpělivý, jedná rozvážně, má jen úzký okruh přátel, jedná převážně plánovitě.
- **Labilní člověk** – bývá neklidný, nevyrovnaný, úzkostný, mívá pocity méněcennosti, často i neurotické potíže. Jsou u něj typické rychlé změny nálad, těžko se přizpůsobuje.
- **Stabilní člověk** – projevuje se emoční stálostí a vyrovnaností, přizpůsobuje se rychle změnám, je dostatečně sebevědomý.

Druhy temperamentu podle Eysencka (viz schéma vpravo): ▶

- **Sangvinický typ** – je charakterizován zvýšenou stabilitou, extraverzí.
- **Cholerický typ** – pro něj je typická labilita, extraverze.
- **Melancholický typ** – je labilní a převažuje u něj introverze.
- **Flegmatický typ** – vyznačuje se stabilitou a introverzí.

Temperament je převážně vrozený, ale v průběhu života dochází ke změnám především působením a vlivem výchovy, společnosti atd.

Motivační dispozice

Motivační dispozice jsou vnitřní faktory procesu podněcování aktivity člověka.

Jsou to předpoklady ke vzniku a uplatnění úsilí, souhrn všech skutečností, které podporují nebo tlumí jedince, aby něco konal či nekonal. Každý má vlastní, individuální (a poměrně stabilní) motivační vlastnosti. Ty se však mohou postupně měnit, např. věkem, vlivem nemoci, ale třeba i „vyhořením“ v zaměstnání apod.

Problematickou osobnosti člověka, jeho motivací a potřebami se zabýval i americký psycholog **Abraham Maslow** (1908–1970). Sestavil tzv. **hierarchii lidských potřeb**, kterou obvykle zobrazoval jako **pyramidu**. Potřeby v ní seřadil od nejzákladnějších až po seberealizaci, u které je nejvíce potřebná motivační složka:

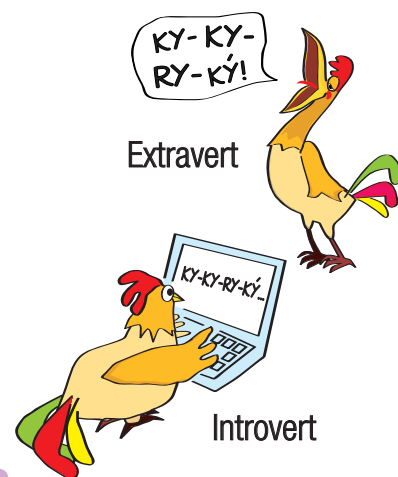
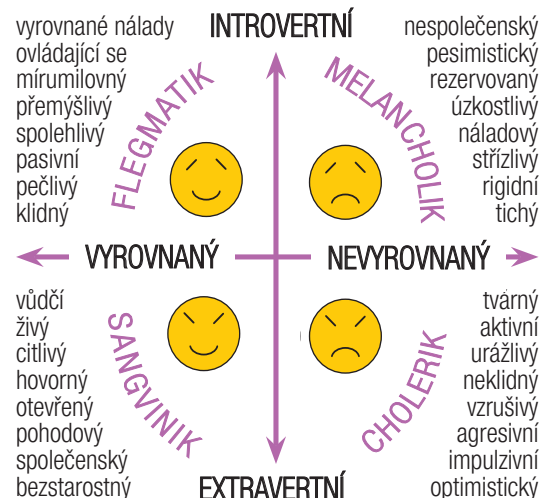
1. **fyzilogické potřeby** – potřeba potravy, tepla, vyměšování;
2. **potřeba bezpečí a jistoty** – projevuje se zejména v potřebě vyhnout se neznámému, neobvyklému či nebezpečnému;
3. **potřeba lásky a sounáležitosti** – směřuje osobnost člověka k tomu, mít někoho rád, být milován a k někomu patřit;
4. **potřeba uznání a úcty** – souvisí s potřebou mít úspěch a být vážený v očích jiných lidí;
5. **potřeba seberealizace** – úzce souvisí s touhou naplnit možnosti svého růstu a rozvoje.

Charakter

Termínem **charakter** psychologie označuje tu část osobnosti, která kontroluje a reguluje chování člověka podle společenských (zejména morálních) norem a požadavků. Často se používá také termín **charakterové** nebo **povahové vlastnosti**.

Do života jedince se promítá kontrola a regulace temperamentových vlastností, vztah k lidem, k hodnotám, sebehodnocení, vytrvalost a odolnost vůči zátěžovým situacím, svědomitost a odpovědnost.

Eysenckův systém klasifikace osobnosti podle temperamentu

▲ Najdete se? Jste spíše extravertem, který dá celému světu o sobě vědět a ještě si to užívá, nebo introvertem, dávajícím přednost skrytější existenci?

Maslowova pyramida potřeb

SOCIOLOGIE

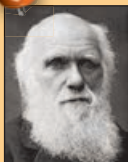
POJEM

SOCIOLOGIE

Výraz **sociologie** je spojením z latinského *societas* = **společnost** a řeckého pojmu *logos* = **věda**.

OSOBNOST

Charles
Darwin

Charles Robert Darwin (1809–1882), britský přírodovědec, tvůrce evoluční biologie. Velký význam a dopad měla jeho **evoluční teorie o vývoji druhů**. Založena je na **přirozeném výběru**, kdy u jedinců dochází k selekci – přežijí pouze ti schopnější, silnější, přizpůsobivější. Tak dochází k evoluci, procesu, při němž se rozvíjí život na Zemi.

O vývoji člověka: ▾ ▲

<https://www.youtube.com/watch?v=Kueo99LIWDg&t=22s>

10:57

SOUVISLOSTI

Ideál krásné ženy

Příkladem vývoje náhledu společnosti na nějakou skutečnost může být proměna ideálu ženské krásy v průběhu dějin a vnímání ze strany žen.

Starší doba kamenná a Věstonická Venuše – ideální proporce ženského těla se tehdy zcela odlišovaly od těch současných. Změnu přináší **gotika**, v té době byly za krásné považovány ženy hubené, s útlými boky a průsvitnou pletí. K návratu ke kyprým tvarům dochází v **období renesance a baroka**. Barokní ideál ženské krásy přetrvává až do 20. století, do doby, kdy se začíná rozvíjet filmový a reklamní průmysl.

Na filmových plátnech se v **50. letech** objevuje **Marilyn Monroe**, sexuální symbol s útlým pasem a velkými ňadry. Poslední etapa ve vnímání ženské krásy, která odstartovala v **60. letech a přetrvává do současnosti** – na přehlídkových molech se objevila modelka **Twiggy**. Ideálem ženské krásy je nezdavě hubená žena bez boků a ňader. Tento trend pokračoval až do 90. let. Pravda, v sou-

1. Sociologie jako věda

Vznik a vymezení sociologie jako vědy

Sociologie je poměrně mladou vědou, vyvinula se až v 19. století. Velký vliv na zrod této vědy měla **Darwinova evoluční teorie**, která popisuje vznik života na naší planetě. Ta ostře kontrastovala s teorií, v té době jedinou platnou, že všechen život na Zemi je dílem Boha. Impulzem pro vznik sociologie byly i **změny**, které s sebou přinesly **Velká francouzská revoluce** a **průmyslová revoluce** a s ní související **kapitalismus**, **změny v oblasti náboženství** a **rozvoj vědy**. Jejich dopad na společnost byl rozsáhlý – zanikly tradiční rodiny, lidé potřebovali pochopit nově vznikající společnost. Právě sociologie měla poskytnout na tyto otázky odpovědi.

Postavení sociologie v systému věd

Nelze přesně vymezit, jaké oblasti sociologie výlučně zloumá, a to proto, že se jednotlivé vědy mnohdy prolínají. Sociologie úzce souvisí s těmito obory:

- **filozofii** – již byla do období svého vzniku součástí (z ní se vyčlenily i jiné vědy, jako je např. politologie či psychologie);
- **statistikou a matematikou** – a to v souvislosti se zpracováváním a vyhodnocováním výsledků sociologických výzkumů;
- **ekonomií** – např. při sledování reakcí společnosti na vypuknutí ekonomické krize nebo vzestup kriminality v oblastech se zvyšující se nezaměstnaností;
- **politologií** – při zkoumání moci vůdce státu nebo reakce společnosti na nějakou politickou událost (amnestie prezidenta, korupční skandál), realizaci průzkumu veřejného mínění (např. preference politických stran nebo důvěra v politiky atd.);
- **demografií** – která zkoumá strukturu obyvatelstva – tzn. porodnost (natalitu), úmrtnost (mortalitu), věkovou strukturu společnosti, velikost a rozvoj populace, migraci (např. způsob vnímání jiných kultur a vztah k přistěhovalcům, projevy nesnášenlivosti většinové společnosti aj.);
- **kulturní antropologií** – která zkoumá odlišné kultury (např. přírodních národů) a snaží se porozumět způsobu života lidí v jiných kulturních oblastech;
- **psychologií** – při zkoumání chování jedinců ve skupině, mezilidské komunikace, vlivu okolí na chování a prožívání jedince;
- **právem** – v souvislosti se sledováním společenských jevů, jako jsou domácí násilí, kriminalita mládeže, sociální vyloučení, prostituce atd.

Definice a předmět sociologie

Sociologie zkoumá chování člověka ve společnosti, zabývá se společenskými jevy, které vysvětluje ze sociálních příčin, odhaluje vzájemné vztahy mezi procesy, k nimž ve společnosti dochází, a popisuje fungování sociálních skupin.

Sociologie nahlíží na společnost jako na systém sestávající z velkého množství různorodých **sociálních skupin**, jichž jsme během života součástí. Zkoumá **sociální jevy** a snaží se odhalit **zákonitosti**, na jejichž základě se společnost vyvíjí.

Předmětem sociologie tedy není člověk jako individuum, ale člověk jako součást sociálních skupin.

Fáze a metody sociologického výzkumu

Aby mohla sociologie vyvozovat teoretické závěry, potřebuje vhodné **metody**, **pomocí kterých dané jevy zkoumá**. Její závěry by měly být podloženy výsledky

časnosti se objevují snahy o změnu, v médiích již lze vidět i modelky plnějších tvarů, trend těch vyhublých však stále přetrvává. A dopady na chování žen? Redukční diety, investice do přípravků na hubnutí, poruchy příjmu potravy již u velmi mladých dívek, které mohou mít fatální následky...

Marilyn Monroe – největší sexuální symbol v dějinách: ▸

<https://www.stream.cz/sexualni-idoly-stoleti/marilyn-monroe-nejvetsi-sexualni-symbol-v-dejinach-115477>

3:49

HYPOTÉZA

Hypotéza znamená výpověď, jejíž platnost se pouze předpokládá. Zároveň je formulována tak, aby ji bylo možné potvrdit, nebo vyvrátit.

nějakého **měření, experimenty**. Výzkumná činnost zahrnuje sběr dat a jejich následné zpracování. Rozlišujeme dvě **výzkumné strategie** – **kvalitativní** a **kvantitativní**. Ty bývají často kombinovány.

- **Kvalitativní výzkumy** – u nich je cílem nasbírat co nejvíce dat o menším počtu jedinců, aby bylo možné pochopit zkoumaný problém do hloubky a v širším kontextu. Po zpracování nasbíraných dat bývá vytvořena **hypotéza (předběžný závěr)**, která bývá následně ověřena a testována kvantitativní metodou.
- **Kvantitativní metody** (často **dotazníky**) – poskytují badateli omezený počet informací o velkém počtu jedinců, a mohou tak potvrdit, či vyvrátit formulované hypotézy. Nasbíraná data se zpracovávají pomocí **statistiky**.

Každé zkoumání má tři základní fáze:

1. **příprava výzkumu** – stanovení výzkumného problému a cíle, sestavení výzkumných otázek, formulace hypotézy, výběr vhodné metody, výběr z populace;
2. **realizace výzkumu** – samotný sběr dat;
3. **závěrečná fáze** – zpracování dat a formulace závěrů.

Nejčastěji používané výzkumné metody v sociologii:

- **Dotazník** – velmi často využívaný nástroj kvantitativního výzkumu. **Dotazovaný (respondent)** v něm najde otázku a prostor pro svou odpověď, může i volit z nabízených variant odpovědí. Dotazník by měl být přehledný a nenáročný na vyplnění.
- **Rozhovor (interview)** – tazatel osobně kladé otázky dotazovanému a zjišťuje tak potřebné informace. Otázky by měly být jasně formulované; rozlišuje se mezi **uzavřenými** (s odpověďmi „ano“, či „ne“), **polouzavřenými** (výběr z variant odpovědí, s možností textové odpovědi v případě, že nevyhovuje nabídka definovaných odpovědí) nebo **otevřenými** (vyžadována textová odpověď, kterou respondent formuluje sám).
- **Biografická metoda** – slouží k popisu života jedince. Je nutná úzká spolupráce zkoumaného jedince a výzkumníka (využití dopisů, archivních dokumentů, kronik).
- **Sociometrický dotazník** (také **Morenův test**) – metoda, která umožňuje analyzovat vztahy ve skupině a vzájemné vnímání jejích členů. Jde o jednoduchý dotazník, ve kterém dotazovaní svými odpověďmi vyjadřují **vztah k ostatním členům skupiny (pozitivní/negativní)**. Výsledky testování např. odhalí, kdo je vůdcem skupiny, kdo je oblíbený, kdo opomíjený, zda ve skupině převládají pozitivní, či negativní vztahy.

Významní představitelé sociologického myšlení

Myšlenkou ideální společnosti v efektivně fungujícím státě se za antiky zabýval již **Platón**. Z období středověku stojí za zmínku **sv. Augustin z Hippo** či **Tomáš Akvinský**, dále pak můžeme sociologické uvažování vypořádat u renesančního myslitele **Niccola Machiavelliho**. Období do 19. století tedy můžeme považovat za první etapu sociologického myšlení, označovanou jako **protosociologie**.

Auguste Comte

Auguste Comte (1798–1857), francouzský myslitel, matematik a reformátor, zavádí pojem **sociologie** a je považován za **jednoho z jejích zakladatelů**. Jeho úvahy o společnosti jsou reakcí na **Velkou francouzskou revoluci**, která vyvolala řadu sociálních změn. Podle něj je základní jednotkou společnosti **rodina**, vnímá ji jako **zmenšený model společnosti**. Právě v ní si osvojujeme základní sociální návyky, jež pak uplatňujeme ve společnosti lidí.

Auguste Comte

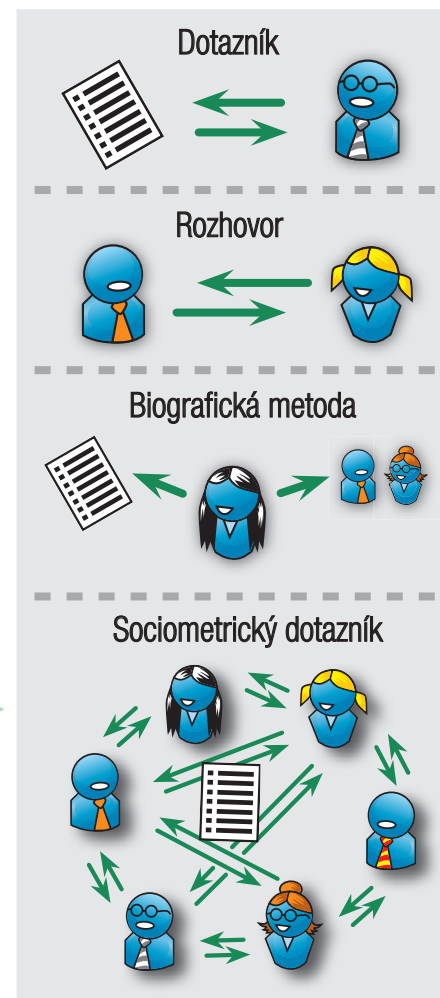
Auguste Comte rozlišuje **tři stadia vývoje společnosti**. Prvním je **stadium teologické**, trvající do roku 1300, lidé věří v nadpřirozené síly a božstva. Druhým je **stadium metafyzické**, v letech 1300–1800, kdy se lidé obrací k přírodě a jiným abstraktním silám. Třetím, **stadium pozitivní (vědecké)**, se datuje od roku 1800 a vyznačuje se vírou ve vědu. Lidé pozorují okolní svět a snaží se hledat odpovědi na otázky s ním související nikoli pomocí abstraktních sil, nýbrž s pomocí vědy. **Pozitivismus** má podle Comteho **sociální společnost vyvést ze zmatku a chaosu**.

Émile Durkheim

Émile Durkheim (1858–1917) byl významný francouzský sociolog, jeden ze zakladatelů **moderní sociologie**. Všimá si změn, které s sebou přináší **průmyslová revoluce 19. století**. Přestávají platit stará pravidla

Émile Durkheim

SOUVISLOSTI

Velká francouzská revoluce

Velkou francouzskou revolucí označujeme období mezi lety **1789–1799**. Přinesla s sebou **pád feudální společnosti a konec stavovského systému**, tedy dělení společnosti na šlechtu, církve a poddané. **Na každého člověka se nově pohlíží jako na občana, který má svá práva a svobody**. A v nich si jsou podle **Deklarace práv člověka a občana** (bližší viz str. 22 a 102) všichni rovni. Dobový obrázek zachycuje **pád pevnosti a věznice Bastily**.

SOUVISLOSTI

Podstata diskriminačního jednání

Diskriminace je většinou vnímána v negativní rovině jako jednání znevýhodňující nějakou osobu

(skupinu osob) na základě pohlaví, náboženského vyznání, věku, sexuální orientace, zdravotního stavu atd. Často vychází z **předsudků**, tedy zjednodušených představ o druhých lidech, a projevuje se tak, že je diskriminovaná osoba utlačována, omezována, jsou jí upírána práva a snižovány její šance na uplatnění ve společnosti, ať už na trhu práce, nebo v oblasti politiky aj. Demokratické státy bojují s projevy diskriminace prostřednictvím **antidiskriminačních zákonů**, které diskriminační jednání zakazují.

Pokud jsou diskriminované společenské skupiny záměrně zvýhodňovány, většinou v pracovní či vzdělávací oblasti, hovoříme o tzv. **pozitivní diskriminaci**.

POJEM

AGEISMUS

Ageismus je přístup k lidem založený na přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestovaný skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.

SOUVISLOSTI

Obchod s bílým masem

Novodobá forma otroctví existuje i ve 21. století. **Obchodování s lidmi** funguje po celém světě a ani ČR není bohužel výjimkou. Nejčastěji jde o **nucenou prostituci žen**. Prostituce sama o sobě je ve většině zemí považována za legální, pokud je vykonávána dobrovolně. Problém nastává, když se ženy dostanou do rukou „obchodníků“, kterými jsou

pod výhrůzkami nedobrovolně drženy, sexuálně vykořisťovány, zneužívány, fyzicky napadány. Obchodování s lidmi se netýká jen nuceně prostituce žen, může jít o **nucené práce v zemědělství, průmyslu či stavebnictví**.

5. Struktura společnosti

Nerovnost ve společnosti

Sociální pozice a její ukazatele

Sociální pozice je postavením jedince v určitém sociálním systému, jeho struktuře. Získaná pozice s sebou nese konkrétní soubor práv a povinností.

Ukazateli sociální pozice jsou: **objektivní charakteristika profese** (prestiž povolání v dané společnosti), **dosažený stupeň vzdělání** a **získaná kvalifikace, vliv a moc** (kterou jedinec disponuje), **příjmy** (kterých dosahuje a které je schopen proměňovat do pořizovaných statků, uspokojování svých potřeb) a s nimi související **životní styl**.

Sociální nerovnost

Neexistuje společnost, ve které by si byli všichni rovni. Vyplyvá to z toho, jaké sociální pozice daný jedinec dosáhl. **Společenská nerovnost je tedy jevem univerzálním a těžko odstranitelným**. To, v čem jsme si (alespoň podle společnosti zastávající demokratické principy) rovni, jsou **lidská práva**, ta náleží všem bez rozdílu.

Žádná společnost není schopna zajistit absolutní rovnost všem svým členům. Typickým příkladem sociální nerovnosti je **dosažené vzdělání**. Ve společnosti západního typu je na vzdělání kladen velký důraz, u vysoce vzdělaných lidí se předpokládá, že zaujmou ve společnosti vyšší pozici než ti s nižším vzděláním. Mezi další příčiny nerovnosti patří **pohlaví, profese** nebo **etnicita** (příslušnost k národnostní menšině).

Nerovnost mezi lidmi může být dvojího typu:

- **Biologická odlišnost** – mezi lidmi může způsobit nerovné postavení v momentě, když jí společnost tento význam přidělí a začne ji tak vnímat. *Příklad: Biologické faktory, jako věk, pohlaví nebo barva pleti, hrají v rozličných společnostech různou roli.*
- **Sociální nerovnost** – vychází z nerovnoměrného rozdělení statků mezi členy dané společnosti, takových, které jsou v dané společnosti pro svou nesnadnou dostupnost vysoce ceněny. *Příklad: V suchem postižených zemích to může být přístup k pitné vodě, ve vyspělých zemích jsou faktory sociální nerovnosti moc, prestiž a bohatství.* Nerovnost mezi lidmi je součástí společnosti, neměla by však přerůst v **diskriminační jednání**.

Časté projevy diskriminace ve společnosti

V souvislosti s genderovou problematikou se často mluví o **diskriminaci žen na trhu práce** (nerovné příležitosti u žen a jejich nerovné postavení, nižší odměna za stejnou práci).

Velmi závažnou formou diskriminace je také **ageismus** (z anglického *age* = věk), který je chápán jako **diskriminace lidí pro jejich věk**, převážně starších lidí. V krajních případech dochází k tzv. **věkové segregaci**, tedy vyčleňování starých lidí ze společnosti. Věková diskriminace má různé projevy – může jít o posměšky, opovržení, urážky, diskriminaci na pracovním trhu, v extrémních případech pak o fyzické a psychické týrání, zanedbání péče, vykořisťování a zneužívání.

Sociální stratifikace (rozvrstvení)

Již víme, že pro každou společnost je charakteristické nerovné postavení jejích členů. Právě na něm je společnost uspořádána do vrstev (*straty* = *vrstvy*).

Termínem **sociální stratifikace** pak rozumíme rozvrstvení společnosti, které má podobu hierarchického uspořádání jednotlivých vrstev dané společnosti.

Rozlišujeme čtyři základní typy sociální stratifikace: **otrokářství, kasty, stavy a třídy**.

Otrokářství

Otrokářství představuje formu extrémní nerovnosti, kdy jedna osoba je majetkem jiné osoby. Práva otroků a jejich postavení se v různých společnostech lišily, někde otroci neměli téměř žádná práva, jinde se mohli vzdělávat, uzavírat sňatky nebo vlastnit majetek. Ve výrobním procesu otroci představovali levnou pracovní sílu, což pro výrobce znamenalo nízké výrobní náklady a vyšší výnosy. V západním světě otrokářský systém přetrvával až do 19. století; dnes je ve většině zemí světa zakázán. Přestože je podle trestního práva otroctví považováno za **trestný čin zbavení osobní svobody**, stále se vyskytuje ve své novodobé podobě.

MÉDIA

POJEM

KOMUNIKACE

Pojem z latiny – *communico* = sdílet, svěřovat se.

SOUVISLOSTI

Dorozumívání mezi živými bytostmi

Toto dorozumívání (komunikace) probíhá prostřednictvím **společné soustavy symbolů**.

Zvířata se dorozumívají především signály (zvukovými, pachovými atd.), což částečně platí i pro člověka.

Nejčastějším způsobem lidské komunikace je však **řeč a písmo**. V tomto případě mluvíme o **verbální komunikaci**.

Komunikovat však můžeme oblečením, na hliněné destičce, které máme právě na sobě, ale třeba i účesem, držením těla, chůzí atd. Komunikujeme-li beze slov, jde o **komunikaci nonverbální**.

Zvláštním typem je **komunikace elektronická** (dříve označovaná za telekomunikaci), která v minulosti probíhala prostřednictvím telegrafu či dálkopisu. Dnes jsou to především mobilní telefon a počítač připojené k internetu.

Co je komunikace: ▾ ▶

<https://www.youtube.com/watch?v=v3o85G-NOTE&t=236s>

9:47

SOUVISLOSTI

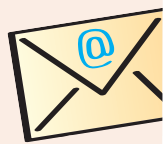

Kdo zmařil komunikaci?

Jak bylo řečeno, **rozhodující je záměr toho, kdo sdělení říká** (tedy **záměr komunikátora**).

Vezměte si třeba případ, kdy pošlete kamarádovi e-mail s pozvánkou na narozeninovou oslavu.

Kamarád si ale zprávu nepřečte, na vaši oslavu nepřijde, a navíc na vás bude naštvaný, že jste ho nepozvali. Chyba však není na vaší straně, váš záměr byl zřejmý.

1. Komunikace

Pojem „komunikace“

Se slovem **komunikace** se setkáváme několikrát denně, v různých situacích. Mluví se o komunikaci mezi obchodními partnery, o komunikaci s veřejností, marketingové komunikaci, ale také o opravě děr v komunikacích (tedy silnicích) po tuhé zimě.

Komunikace ve smyslu dorozumívání

Co tedy **komunikace** znamená? Nebudeme se teď dívat na význam tohoto slova jako obecného pojmenování dopravní cesty, budeme je chápat obecně jako **dorozumívání**.

Dorozumívání je sdělování informací, myšlenek, názorů a pocitů mezi živými bytostmi.

Komunikační proces

Komunikace je jednání, jehož cílem je z pohledu **komunikátora** (tedy toho, kdo komunikuje) **přenos sdělení** (toho, co chce druhému říct) **jedné či více osobám (příjemci sdělení** neboli **recipientovi**).

Tento přenos probíhá **prostřednictvím symbolů** (řeč, písmo, signály atd.). Symboly jsou pak přenášeny **prostřednictvím kanálů** (mluvená řeč, gesta, dotečky, ale také tištěný text, televizní přenos aj.).

Vzájemné působení mezi komunikujícími partnery nazýváme **komunikační proces**.

Komunikační proces

Aby mohl výše uvedený model fungovat, musí být splněny tři předpoklady:

- **Musí jít o komunikaci záměrnou** – alespoň jeden jedinec musí usilovat o komunikaci s jedincem druhým. Příklad, kdy člověk mluví sám se sebou (**intrapersonální komunikace**), nemůžeme za komunikaci považovat, protože zde není přítomné žádné sociální jednání, žádná sociální akce.
- **Záměrné užívání symbolů** – souvisí s předchozím bodem. Za komunikaci nelze považovat například případ, kdy při úleku vykřiknete nebo když odposlechnete cizí rozhovor či přečtete cizí dopis. Jde totiž o neúmyslné předání informace, které nepředstavuje komunikaci.
- **Záměrnost počínání komunikátora** – tedy vědomá a cílená snaha toho, kdo přichází se sdělením, je určující. Pozor, správná recepce (tedy přijetí) sdělení příjemcem není pro existenci komunikace nutnou podmínkou. O komunikaci tedy můžeme mluvit i v případě chyby v přijetí sdělení.

Typy komunikace mezi lidmi

1. Interpersonální komunikace – je základním typem lidské komunikace. V tomto případě jeden člověk sděluje něco o něčem člověku druhému. Jde o individuální záměr, ale zároveň také o záměr společenský, neboť zahrnuje minimálně dvě osoby. Předpokladem úspěšného dorozumění je fakt, že oba partneři používají shodný systém dorozumívacích prostředků (stejný jazyk, významově obdobná gesta apod.).

Rozšiřující informace k pojmu: **komunikace**. V internetovém vyhledávači zadejte jednotlivě hledané řetězce: *komunikace, formy komunikace*.

POJEM

MÉDIUM

Z latiny – *medium* = střední, uprostřed

SOUVISLOSTI

Pojem „médiu“ ve významech

Výraz **médiu** slouží i k označení předmětu, který je nositelem jakýchkoliv dat (pevný disk, DVD, Blu-ray disky, USB disk apod.), nebo například kapaliny mající za úkol ochlazovat strojní zařízení. Může to být bytost v okultní oblasti, ale také výraz pro sdělovací prostředky typu rozhlas, televize, tisk a internet.

SOUVISLOSTI

Funkce médií ve vztahu k sociální skupině

1. Statný čtyřicátník pan Josef žije v rodinném domku v menší obci. Rád zajde na pivo do své oblíbené hospůdky, večer se doma dívá v televizi na fotbal; manželka sedí u televize s ním a čte si.

Funkce médií pro něj je zábavná (odstranění nudy), **informativní** (jak hrál jeho oblíbené fotbalové mužstvo) a **také společenská** (tráví čas s manželkou).

2. Slečna Ivana je svobodná, bydlí a pracuje ve velkém městě. Ráda vaří, chodí do divadla a cestuje. **Funkce médií pro ni je informativní nebo kulturní** (na internetu hledá nové destinace pro dovolenou a zajímavá divadelní představení), **internet u ní plní i společenskou funkci** (využívá chat ke komunikaci se svými přáteli) a **funkci zábavnou** (vyhledává na internetu zajímavé recepty a tipy na vaření).

4. Média v zábavě, reklamě a společnosti

Podstata a význam médií

Média existují ve společnosti prakticky stejně dlouho jako mezilidská komunikace. Ovlivňují historicko-spoločenský vývoj lidstva.

Co znamená médium? Z původu slova lehce vyvodíme, že **médiu** je jakýmsi **prostředníkem něčeho, kanálem či technickým prostředkem**. Přitom výraz „medium“ může nabývat různých významů, které spolu nemusí souviset.

Média, v procesu masové komunikace používaná k přenosu sdělení, označujeme jako **masová média (masmédia, média masové komunikace)**. Používá se i český výraz, a to **hromadné sdělovací prostředky (prostředky masové komunikace)**.

Funkce médií

Média byla stvořena za jasným účelem – **k přenosu informací**.

1. **Informační funkce** – prostřednictvím ní nám média zprostředkovávají obraz o světě. Umožňují nám být v neustálém kontaktu s celým světem, ukazují světové i domácí dění pod drobnohledem. Je ale důležité umět identifikovat mediální obsah, vytvořit si vlastní nezkrácený názor. Média se nesmí stát jediným zdrojem informací o realitě.
2. **Zábavní funkce** – je další mediální funkcí, mající za cíl zabavit nás. Pro většinu lidí je „nejzábavnějším“ médiem jednoznačně **televize**. Na druhém místě bude v současnosti **internet**. Dříve tradiční zdroje zábavy – **časopisy** a **kino** – jsou dnes na ústupu, vytlačuje je právě nástup moderních technologií, především internet (webové stránky, distribuované online video apod.). K nim více viz str. 225.
3. **Kulturní funkce** – obsah prezentovaný v médiích (společně s formou) odráží naši kulturu, stává se ale i její součástí. Média jsou schopna přenášet z malého počtu zdrojů velkým skupinám příjemců stejný či podobný obsah, čímž přímo ovlivňují jejich „pohled na svět“. Mění jejich intelektuální, estetické, zábavní a volnočasové projevy.
4. **Sociální funkce** – to, jak se chováme ke svým blízkým (ale třeba i k cizím lidem v dopravních prostředcích, starším lidem, spolužákům atd.), nemáme zakódováno v genech. Chování se musíme postupně učit. Po výchově ze strany rodičů v dětství tuto roli v dospělosti postupně přebírají média. Média totiž takzvaně socializují jedince ve společnosti, což v podstatě znamená, že mu nabízejí vzory chování, které pak jedinec postupně přebírá za své.
5. **Média a politika** – prostřednictvím médií máme možnost pochopit souvislosti a základní vztahy politického života. Vytváříme si i pomocí nich politickou orientaci a určitý názor na politiku a její činitele, který pak vyjádříme ve volbách.

Veřejnoprávní a soukromá média

Určitě jste si všimli, že doma platíte každý měsíc poplatek za televizi a rozhlas. V České republice existují dva typy masových médií – **veřejnoprávní** a **soukromá**. Víte, za která média se poplatek platí? Ano, za veřejnoprávní. Vysvětlíme si, proč.

Veřejnoprávní média

Hlavním posláním veřejnoprávních médií není (nebo by neměla být) tvorba zisku, ale poskytování služby veřejnosti.

Službou veřejnosti se v tomto případě rozumí především:

- poskytování nestranného a nezávislého zpravodajství, informací a komentářů;
- rozmanitost a četnost nabídky sdělení;
- vysoká etická a kvalitativní měřítka;
- sdělení mohou zaujmout širokou veřejnost, ale přitom musí respektovat potřeby menšinových skupin;
- veřejnoprávní média přinášejí obsah, jaký komerční ze své podstaty nenabízejí.

Aby si veřejnoprávní média zachovala nestrannost a nezávislost, **nejsou financována přímo státem**.

Veřejnoprávními institucemi jsou v České republice v případě rozhlasového vysílání **Český rozhlas** se svými stanicemi a v případě televizního vysílání **Česká televize** a její programy. Veřejnoprávní charakter má i **Česká tisková kancelář**.

7. Nová média

Elektronická média

Vývoj lidské civilizace je spojen s objevováním nových způsobů komunikace od mimoslovní pomoci gest přes ústní podání, obraz, písemný projev, tisk a rozhlas až po televizi. V naznačené řadě narůstá masový charakter komunikace. Vývoj ale ještě zdaleka není ukončen a rozhodně nekončí ani vývoj elektronických médií. **Multimédia** jsou jen jeho dalším stadiem.

Za multimediální systém se označuje souhrn technických prostředků, který je vhodný k interaktivní audiovizuální prezentaci.

Typicky to může být např. **počítač** (vybavený výkonnou grafickou a samozřejmě i zvukovou kartou, webkamerou, případně ještě i DVD mechanikou a samozřejmě příslušným obslužným softwarem včetně komunikačních programů apod.).

Pojem „multimediální“ se používá také k označení programů, jako jsou **encyklopedie**, **výukové tituly** (např. na DVD, ale i online sdílené z internetu z tzv. **cloudového úložiště**) nebo **počítačové hry**. Významným způsobem se v současnosti rozšiřuje užívání **přenosných multimediálních a komunikačních zařízení** (**notebooky**, **chytré mobilní telefony** a **tablety**, ale i **dataprojektory** a **interaktivní tabule** apod.).

Budoucností jsou mimo jiné i tzv. **sociální média** (zejména sociální sítě, blogy).

Internet jako prostor pro „submédia“

Nejznámější službou poskytovanou v rámci internetu je **služba WWW** (nabízející kombinaci textu, grafiky a multimédií propojených hypertextovými odkazy), **e-mail** (elektronická pošta), **instant messaging** (přímá, živá komunikace mezi uživateli), **blogy** a **sociální sítě**.

Služba WWW

Služba WWW (zkráceně **WWW** nebo **web**) umožňuje přenos hypertextových souborů, tedy **webových stránek**. Je v současné době nejpobulárnější a nejvíce využívanou službou, která je na internetu nabízena.

Prostřednictvím webových stránek má uživatel možnost číst text, sledovat obrázky, video či poslouchat zvuk. Čím dál více aplikací běží na vzdálených serverech (v tzv. **cloudu**), z webových úložišť může prostřednictvím WWW stránky uživatel stahovat soubory a data, ale může na nich také ukládat soubory své apod.

Elektronická pošta (e-mail)

Elektronická pošta je způsob odesílání, doručování a přijímání zpráv přes elektronické komunikační systémy.

E-mailová adresa je tvořena z uživatelského jména, znaku @ (*at*, „zavináč“) a domény (například jmeno.prijmeni@jmenoserveru.cz).

Mezi nejznámější poskytovatele e-mailových schránek patří servery **Gmail.com**, **Outlook.com**, **Seznam.cz** a řada dalších.

Online komunikace – chat

Online komunikace neboli **chat** [čet] představuje komunikaci nebo rozhovor dvou či více lidí prostřednictvím komunikační sítě.

Uskutečňuje se vždy v reálném čase. Chat prakticky probíhá prostřednictvím speciální internetové služby, které se říká **instant messaging**. Ta umožňuje uživatelům sledovat, kdo z nich je online, a těm pak mohou v reálném čase posílat textové zprávy (chatovat s nimi), přeposílat soubory, vést videohovory.

Instant messaging platformy

Software pro komunikaci dvou a více uživatelů patří do rodiny programů sloužících k tzv. **instant messagingu (IM)**. Nejvyžívanější platformou (hlavně na mobilních zařízeních) je **Facebook Messenger** či **Skype**, **WhatsApp** a **Viber**. Prakticky všichni **IM klienti** jsou multiplatformní (umožňují komunikaci zařízení se systémy Android, iOS i Windows – je možné je instalovat na mobilních zařízeních i počítačích). Výše zmíněné komunikační aplikace jsou úzce propojené s **Facebookem**.

SOUVISLOSTI

Kdy to nastane... (jestli vůbec)?

Zkusme se zamyslet. S čím dál větším rozšířením internetu se někdy zmiňuje **možný zánik některých klasických masových médií**. Stále více je dnes slyšet o ústupu tištěných médií (noviny, časopisy a knihy). Média nejsou zdaleka jen zdrojem zábavy a informací, ale jsou zároveň i výrazným prvkem image a sebe prezentace. Čtenáře ekonomického týdeníku jistě spojuje něco jiného než čtenáře bulvárních novin.

Pokud by opravdu nastal konec tištěných médií, televize, filmu nebo rozhlasu na úkor internetu (jak to prorokuje řada odborníků), **bylo by to vůbec poprvé v historii, kdy by zanikl jeden typ masového média**. Na druhou stranu, vzpomenete si, kdy jste byli naposledy v kině...?

První WWW stránka

První webový server na světě stál na stole muže jménem **Timothy John Berners-Lee**. Tento britský fyzik vyvíjel technologii **World Wide Web (WWW)** na počátku 90. let. První **webovou stránku** zprovoznil na svém počítači **6. 8. 1991**. Všechny technologie poskytl následně **zcela zdarma volně k dispozici**, čímž se zasloužil o dnešní naprosto jedinečné rozšíření služby WWW. V roce 2004 mu byl udělen **titul rytíře britského impéria** a v tomtéž roce převzal (jako první člověk na světě) **Technologickou cenu tisíciletí**. Úlohou webového serveru je rozesílání webových stránek, o které uživatel svým prohlížečem požádá. Server musí být samozřejmě stále k dispozici, tedy zapnutý a připojený k internetu. Tim Berners-Lee zajistil tento požadavek jednoduše pomocí nalepeného papírku s nápisem: „*This machine is a server. Do not power it down!!*“ Tedy v překladu: „*Tento počítač je server. Nevypínat!!*“

ZAJÍMAVOST

Timothy Berners-Lee

Den, kdy byla zveřejněna první webová stránka (6. srpen 1991): 5:24

<https://www.slavne-dny.cz/episode/10006705/den-kdy-byla-zverejnjena-prvni-webova-stranka-6-srpen>

POJEM

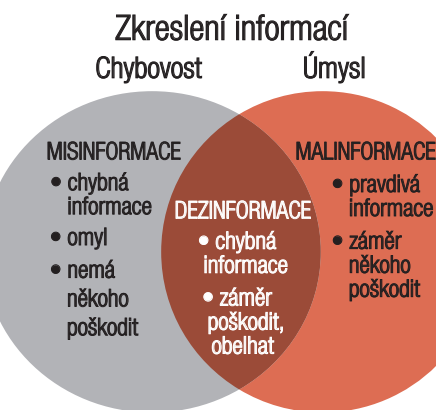

MIS-, MAL- A DEZINFORMACE

Předpona **mis-** pochází z latiny – **chybný** (v angličtině např. **mistake** = omyl).

Předpona **mal-**, opět z latiny, ve významu **škodlivý** (např. anglický výraz **malware** = obecně škodlivý počítačový kód/software).

Dezinformace – původ v latině (**de** = od, **informare** = vzdělávat, upravovat).

Zdroj: J. Burýšek/Bezfaulu.net

SOUVISLOSTI

Příklad pasivní a aktivní dezinformace

• **Pasivní dezinformace** – havárie jaderné elektrárny v Černobylu (1986) je ukázkovým případem **zatajování informací, cíleného mlčení a lži**, kterých se dopouštěl jak Sovětský svaz, tak i vláda tehdejšího Československa. První informace, že došlo 26. dubna k jaderné havárii, neposkytly sovětské úřady, nýbrž pracovníci švédské jaderné elektrárny ve Forsmarku (110 km od Černobylu), a to hned 27. dubna. Nalezené radioaktivní částice na jejich ochranných oblecích nepocházely ze švédské elektrárny. Ještě 1. května se v Kyjevě i v zemích střední Evropy konaly za účasti obyvatel, nemajících tušení o vážnosti situace, prvomájové průvody.

• **Aktivní dezinformace** – jejím příkladem je **vyprodukovaná dezinformace zpochybňující rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky** na dva samostatné státy.

Tato dezinformace byla původně publikována 4. 3. 2016 na dezinformačním webu *Svět kolem nás* a následně ji přebíralo několik dalších konspiračních serverů a hojně i Facebook. Příspěvek

8. Svět fake news a dezinformací

Podstata a pojmy světa dezinformací

S pojmem „**dezinformace**“ se už setkáváme každý den. Často se také používá jako synonymum pro pojmy „**fake news**“ a „**hoax**“, není to však to samé.

Fake news

Fake news je žánrem bulvární novinářiny, produkující a úmyslně šířící lživé informace, dezinformace a hoaxy. Jeho cílem je **ovlivnění a zmanipulování úsudku příjemce a jeho dalšího postoje** ke sdělované informaci a z ní vyplývající situace.

Na tvorbě a šíření falešných zpráv a sdělení se tak podílí žurnalista nerespektující pravidla novinářské etiky, ale i obyčejný uživatel sociální sítě a uživatel e-mailu přeposílající řetězové zprávy. Fake news může spojovat i několik dezinformací dohromady.

Misinformace, malinformace a dezinformace

- **Misinformace** – je sice nesprávné nebo zavádějící sdělení, které ale není ani záměrné, ani systematicky šířeno za účelem ovlivnění příjemců této zprávy. **Příklad:** uvedení chybného místa a času u události, neúmyslná chyba či překlep ve sdělení či výsledku, zaměněný popis nebo jméno u obrázku apod. Náprava omylu v podobě uvedení správného znění (příp. připojení omluvy editora) misinformaci zcela eliminuje.
- **Malinformace** – je sdělení zakládající se na pravdivé skutečnosti, ovšem **vypuštěné za účelem někoho poškodit**. **Příklad:** může to být záměrné zveřejnění citlivých informací či snímků osoby, informací obchodního charakteru apod.
- **Dezinformace** – je kombinací obou předchozích pojmů (viz schéma vlevo). **Dezinformace je chybná** (podobně jako misinformace) **a zároveň úmyslná** (jako malinformace), je to tedy **záměrně lživě produkovaná informace**, jejímž účelem je **příjemce sdělení obelhat nebo dotýčeného poškodit**.

Dezinformace je jednotkou, stavebním prvkem fake news. Představuje konkrétní lživé a klamavé sdělení, které si klade za cíl ovlivnit jednotlivce, skupinu lidí nebo i celou společnost v náhledu na určitou skutečnost.

Rozlišujeme mezi **pasivní a aktivní dezinformací**:

- Pasivní dezinformace** – její snahou je manipulovat s již existující informací za účelem ji zpozdit v cestě k příjemci, zatajit ji nebo ji přímo zlikvidovat, maskovat skutečnost.
- Aktivní dezinformace** – představuje typ lživého sdělení, které je jako takové záměrně svými tvůrci vytvářeno.

Hoaxy v mediálních sděleních

Pojem **hoax** byl již zmíněn (viz str. 227), a to v souvislosti s počítačovou problematikou. Má však daleko širší přesah.

Hoaxy jsou smyšlená sdělení, která člověka varují před neexistující hrozbou.

Existence a hlavně pak šíření těchto poplašných zpráv může za jistých okolností skutečně vyvolat ve společnosti paniku či pozdvižení. **Příklad:** *Svého času kolovalo českým internetem několik verzí poplašných zpráv, které sdělovaly, že v polstrování se-daček tramvají a autobusů městské dopravy byly nalezeny použité injekční jehly. Hoaxy zmiňovaly několik cestujících, kteří se při dosednutí o jehly poranili a při ohledání našli u jehly přiložený znepokojivý vzkaz. Poplašnou zprávu dokonce otiskla i některá tištěná média (11. 2. 2005, Deník).*

Zdroj: HOAX.cz

se opíral o existující ústavní zákon ČSFR, který nařizoval vypsání referenda v případě, že by tehdejší součástí federace (tedy Česká republika a Slovenská republika) chtěly z federace vystoupit. ČSFR ovšem nepřestala existovat na základě toho, že by jedna z republik z ní vystoupila, nýbrž proto, že **federace zanikla jako taková (Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, čl. 1.: Uplynutím dne 31. prosince 1992 zaniká Česká a Slovenská Federativní Republika)**. Tato dezinformace přechází a je některými kruhy přizívána dodnes.

FILOZOFIE

POJEM

FILOZOFIE

Pojem filozofie pochází z řečtiny – *filein* = milovat; *sofia* = moudrost.

SOUVISLOSTI

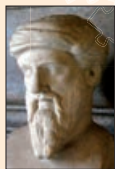

Legenda o poháru moudrosti

Ke stejnému závěru vede i **legenda o poháru moudrosti**, z něhož se měl napít nejmoudřejší z filozofů. To, že nikdo z nich výzvu nepřijal, že nikdo z nich si neosoboval nárok na vlastnění moudrosti, nám přes propast času vzkazuje: **skutečný filozof si uvědomuje meze svého vědění, skutečný filozof kritičností a pochybováním pobízí rozum a odhání pýchu.**

Byl to patrně **Pýthagorás**, kdo jako první použil pojem „filozofie“, když poznamenal:

„... tak se i v životě rodí jedni, lidé otročtí, jako lovci slávy i bohatství, a druzí, filozofové, jako lovci pravdy.“

Pýthagorás
ze Samu

SOUVISLOSTI

Thalés v jámě

Když **Thalés** při pozorování hvězd na obloze spadl do jámy, sklídl posměch od těch, kteří se dívají jen před své nohy.

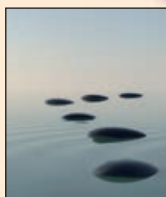
Hegel k historce poznamenal: *Lidé se takovým posmívají a mají tu výhodu, že jim to filozofové nemohou vrátit; lidé ale nechápou, že se filozofové smějí jim, kteří ani nemohou spadnout do jámy jen proto, že v ní jednou provždy leží a nejsou s to pozvednout svůj zrak k tomu, co je nad nimi.*

SOUVISLOSTI

Metafyzika

Metafyzika zkoumá povahu **jsoucna** jako **jsoucna** a všeho, co se **jsoucna** a **bytím** souvisí. Zaměřuje na to, co je **jakoby** „skryto“ za sférou přírody, co tedy překračuje smyslově poznatelné.

1. Co je filozofie?

Člověk a filozofie

Základní motivy filozofického tázání

Vznik vědomí na jedné z planet vesmíru představuje skutečný zázrak. Na vrcholu evoluce kdysi neživé hmoty stojí bytost, která se může ptát:

- *Jaký smysl má náš život a svět, v němž se nalézáme? Jak máme jednat, aby náš život byl dobrý? Jsme schopni dosáhnout pravdivého a objektivního poznání?* ... apod.

Tázeme se a odpovídáme. Žádná odpověď však neposkytuje jistotu o tom, že jsme dosáhli úplného poznání, od počátku našeho filozofického tázání jsme **v pochybnostech**.

K motivům filozofického tázání tedy patří:

- **úžas nad problémem a tajemstvím života a světa, touha porozumět životu a světu a hledání smyslu života.**

Pojem „filozofie“ a jeho význam

Pojem „**filozofie**“ znamená doslova „**lásku k moudrosti**“. **Filozofem** je ten, kdo **hledá moudrost**, nikoliv ten, kdo se pyšní vlastněním moudrosti a pravdy.

Filozofie a speciální vědy, filozofie a náboženství

Každá **speciální věda** studuje určitou dílčí oblast reality, „specializuje“ se tedy na vymezený výsek skutečnosti. **Filozofie se snaží jednotlivé skutečnosti zařadit do nejširších a nejobecnějších souvislostí** a vytvořit celkový obraz světa.

Na počátku náboženské zkušenosti nalézáme tytéž motivy a cíle jako u filozofie – údiv i pochybování, touhu porozumět světu i životu a nalézt jejich smysl. **Nábožensky založený člověk** vyvozuje smysl života i svou orientaci ve světě zejména ze vztahu k bohu. **Filozofie** se opírá výhradně o **rozum a empirii (zkušenost)**. Přestože může také pracovat s hypotézou boha, musí zůstat trvale na rovině kriticko-racionální.

Základní filozofické pojmy a problémy

Jsoucno a bytí

O každé jednotlivé skutečnosti můžeme říci, že je. *Tabule jest. Student Petr jest.* **Jednotlivé skutečnosti** můžeme označit obecným pojmem „**jsoucno**“. Každé **jsoucno** existuje určitým způsobem, ať již jako školní tabule, nebo student, který na ni píše.

Co znamená pojem „**bytí**“? **Bytí náleží všemu, co jest.** Jinými slovy, prostřednictvím bytí každé **jsoucno** jest. Nebo ještě jinak: **bytí umožňuje, že jsoucna jsou.**

Filozofické obory

- **Ontologie** (z řec. *on* = **jsoucno**, *logos* = **slovo**, **výklad**) je **naukou o jsoucnu a bytí**. Ontologie je základní disciplínou filozofie.
- **Epistemologie** (z řec. *epistémé* = **rozumění**) zkoumá **proces poznání**. Pro tento obor se používají také termíny **noetika** (z řec. *noein* = **myslet**) nebo **gnoseologie** (z řec. *gnosis* = **poznání**).
- **Etika** (z řec. *ethos* = **zvyk**) tematizuje **otázký mravního jednání a morálky**. Etickými problémy jsou např. otázky: *Co je dobré? Co je spravedlnost? Jak má člověk jednat v různých situacích? Kterými kritérii a hodnotami se má řídit?*
- **Filozofická antropologie** (z řec. *anthrōpos* = **člověk**) se snaží určit **podstatu člověka** a řeší tradiční otázky: *Kdo jsme, odkud jsme přišli, kam míříme?*
- **Filozofie dějin** se snaží odhalit **smysl a nejobecnější zákonitosti lidských dějin**. Tento obor však musíme odlišovat od **dějin filozofie**.
- Dalšími obory filozofie jsou např. **logika**, která studuje **formy a zákony správného usuzování**. **Filozofie vědy** promýšlí otázky vědeckého poznání. **Hermeneutika** se věnuje problémům interpretace textů a symbolů a **axiologie** (z řec. *axia* = **hodnota**; *logos* = **slovo**) je vědou o hodnotách.

Náměty pro samostatnou práci

1. Zopakujte si základní pojmy z oblasti filozofie jako nauky.

POJEM

PRAGMATISMUS

Pojem vznikl z řeckého slova **pragma** (čin). Jsou z něj odvozeny také pojmy jako **praxe** či **praktický**.

SOUVISLOSTI

Pragmatismus a „chodbová teorie“

Jeden z filozofů použil pro vysvětlení významu pragmatismu přirovnání:

Pragmatismus se nalézá uprostřed našich teorií jako chodba v hotelu, jež vede k nespočetnému množství dveří. Za jedněmi dveřmi píše nějaký člověk ateistické dílo, za druhými se jiný člověk modlí, za třetími řeší metafyzik základní lidské otázky, za dalšími vyvozuje chemik teorii kyselin a zásad. Chodbou ale musí projít všichni, pokud chtějí praktickou cestu dovnitř a ven ze svých pokojů. Krátce, pragmatismus je jako chodba, do níž vedou dveře všech filozofických směrů.

SOUVISLOSTI

Zakladatel analytické filozofie

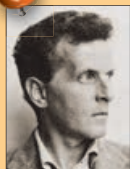
Za zakladatele tohoto směru je pokládán **německý filozof a matematik Gottlob Frege** (1848–1925). Inicioval vznik **formální logiky**, vytvořil moderní systém symbolů, který umožňuje schematizovat přirozený jazyk a vyjádřit logické vyplývání.

OSOBNOST

Ludwig
Wittgenstein

Ludwig Wittgenstein (1889–1951) byl rakouský filozof, **představitel analytické filozofie**, jeden z nejvýznamnějších filozofů dvacátého století. Z raného období jeho tvůrčí práce pochází dílo *Tractatus logico-philosophicus* (*Logicko-filozofický traktát*, z roku 1921), z období pozdního pak *Filozofická zkoumání* (1953).

9. Filozofie 20. století

Pragmatismus

Podstata filozofie pragmatismu

Pragmatismus vznikl ve Spojených státech v poslední čtvrtině 19. století a do Evropy pronikal od počátku 20. století.

Pragmatismus je v první řadě **metodou**, pomocí níž určujeme, zda myšlenky a teorie mají nějaký význam pro naše jednání a rozhodování.

Pragmatismus je vlastně hledáním způsobů, jak skutečnost změnit. Odhlíží od prvních principů a přiklání se k věcem posledním, tedy k důsledkům a faktům.

Pragmatismus je sice především **metodou**, vyplývají však z něho i významné filozofické důsledky:

- V pojetí pragmatismu je **svět nedokončeným a otevřeným děním**. Na jeho dalším směřování se svou činností podílí člověk usilující o zdokonalování světa i sebe sama.
- **Svět má povahu pluralitní**, nelze jej vyložit pomocí jediného principu nebo pomocí jedné teorie či pravdy.

Analytická filozofie

Podstata analytické filozofie

Analytická filozofie přistupuje k řešení filozofických problémů prostřednictvím analýzy jazyka. Vychází totiž z přesvědčení, že svět lze pochopit pouze pochopením jazyka.

Proč právě jazyka? V jazyce myslíme, jazyk naše poznání zprostředkovává, v jazyce je nám svět dán. **Konkrétní jazyk je intersubjektivním médiem**, které je společné všem, kdo jej používají.

Raný Wittgenstein (1889–1951)

„O čem nelze mluvit, o tom se musí mlčet.“ (L. Wittgenstein)

Ludwig Wittgenstein vycházel z předpokladu, že pomocí jazyka a jeho vět zobrazujeme skutečnost, tedy to, co je.

Věta jako možný obraz skutečnosti má smysl ovšem jen tehdy, jestliže může být **pravdivá nebo nepravdivá**, jestliže tedy skutečnosti odpovídá nebo neodpovídá. Z uvedeného hlediska mají smysl jen věty přírodních věd. Ostatní věty jsou **bezesmyslné**, i když **nikoliv nesmyslné**. Bezesmyslnými větami jsou výroky filozofie, matematiky a logiky. Z uvedeného plyne, že *„hranice mého jazyka znamenají hranice mého světa“*, to je ono Wittgensteinovo lapidární konstatování: *„O čem nelze mluvit, o tom se musí mlčet.“*

Wittgenstein nepopíral existenci něčeho, co je nevyslovitelné a co se ukazuje jako mystično. Upozornil však na to, že otázky filozofie se vymykají našim možnostem smysluplně o nich vypovídat.

Pozdní Wittgenstein

V pozdní fázi svého myšlení dospěl Ludwig Wittgenstein k názoru, že **běžný jazyk, který používáme**, je natolik komplikovaný, že jej nelze redukovat na jeho logickou formu a na jeden způsob užívání jazyka.

Způsobů, kterými je **jazyk spleten se skutečností a s naším jednáním**, je však nespočet: Vedle **tvrzení** či **popisu** může mít jazyk podobu **otázky, prosby, rozkazu, fantazie, modlitby, pozdravu**, ale také **lhaní** či **pochybování**. Tyto způsoby, funkce a role jazyka pak Wittgenstein nazval **řečovými** či **jazykovými hrami**. Jazykové hry se vyznačují tím, že mají **společenský charakter**.

Naše řeč se utvářela v čase, v určitých historických souvislostech, a představuje proto **složitý komplex**. Wittgenstein jej připodobnil ke starobylému městu se spleť uliček a náměstí, starých a nových domů s přístavbami z různých dob, a to vše je obklopeno novými předměstími s novými ulicemi a s uniformními domy.

Rozšiřující informace k pojmům: **pragmatismus, analytická filozofie, novopozitivismus, kritický racionalismus, filozofie života** a myslitelům: **L. Wittgenstein, R. Carnap, K. Popper, H. Bergson**. V internetovém vyhledávači zadejte hledané pojmy a jména.

RELIGIONISTIKA

POJEM

RELIGIONISTIKA

Pojem je odvozen z latinského *religio* = náboženství. Původně i pro dodržování pravidel kultu a jeho vědeckých znamení. Je to věda zabývající se náboženstvím.

POJEM

NÁBOŽNOST

Pojem náboženství byl v češtině odvozen od slova nábožný – nábožný člověk je ten, který myslí na Boha.

POJEM

ATEISMUS

Je chápán jako absence víry v Boha, odmítání náboženství. I ateismem se zabývá religionistika.

POJEM

TEOLOGIE

Teologie je nauka o Bohu, božích. Vychází z předpokladu, že Bůh skutečně existuje.

OSOBNOST

Tomáš Halík

Tomáš Halík (1948) je český katolický kněz, teolog, sociolog, profesor Univerzity Karlovy, prezident České křesťanské akademie. Za knihu *Vzdáleným nablízku* získal Cenu za nejlepší teologickou knihu Evropy za rok 2009 a 2010. Autor se v uvedené knize vyznává, že se rozhodl psát z nové pozice, a to „jako pochybující s pochybujícími a hledající s hledajícími“. V roce 2014 se Tomáš Halík stal prvním českým laureátem prestižní Templetonovy ceny.

T. Halík získal jako první Čech Templetonovu cenu:

1:36

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1043891-tomas-halik-ziskal-jako-prvni-cech-templetonovu-cenu>

POJEM

MAGIE

Pojem pochází z řečtiny, *magela* = kouzelnictví.

1. Náboženství a náboženská víra

Pojmy „religionistika“ a „náboženství“

Jednotlivá náboženství představují nesmírně složité a komplexní jevy, které doprovázejí lidstvo po celé jeho dějiny a významně ovlivňují způsob života člověka, lidského společenství a jeho kultury.

Popisem jednotlivých náboženství, klasifikací, vznikem, rozvojem a jeho působením na člověka se zabývá religionistika.

Náboženství není jen pocitem či prožitkem, rozumovým aktem, činem izolovaného individuálního rozhodnutí, pouhým „sociálním konstruktem“ či produktem výchovy. Je záležitostí hluboce niternou a osobní, na straně druhé je jevem sociálním, kulturním a dějinným. Znakem, který je platný univerzálně pro všechna náboženství a kterým se náboženské jevy odlišují od ostatních, je vztah člověka k Bohu.

Náboženství je vyjádřením vztahu člověka k Bohu.

Je to vztah k transcendentní skutečnosti, která není přístupná smyslovému vnímání a kterou nelze doložit ani vyvrátit vědeckými postupy.

Náboženská víra a vyznání

Vztah člověka k Bohu nabývá nejrůznějších podob, liší se typem náboženství i osobností člověka. V křesťanství, judaismu, islámu i v některých proudech východních náboženství je Bůh vnímán jako osoba. Vztah člověka k němu se pak obvykle označuje jako náboženská víra. Tento pojem se odlišuje od náboženského vyznání.

Náboženská víra je nesena přesvědčením věřícího člověka o existenci Boha. Náboženské vyznání je obsahem toho, v co zbožný člověk věří.

Náboženská víra je podmíněna svobodnou vůlí člověka, jeho schopností reflexe a svobodného rozhodování. Proto je náboženská víra spjata právě jen s lidskou existencí.

Víra může být pevná a neochvějná, jak ji např. známe z příběhu o Abrahámovi (viz str. 251). Často je ale doprovázena i pochybováním. Jak říká český teolog a sociolog Tomáš Halík (slovy básníka Vladimíra Holana): „... co je bez chvění, není pevné.“

Náboženská praxe – náboženské společenství, rituál a modlitba

Role společenství je v náboženství nenahraditelná, vytváří prostor pro náboženský život, a to z hlediska duchovního i organizačního, udržuje tradici a kontinuitu a současně vytváří podmínky pro vývoj daného náboženství. Pro označení náboženského společenství se v kultuře Západu používá nejčastěji termín církev. Podobně byl přenesen na jiná náboženství i termín kněz, jenž je označením někoho, kdo z pověření náboženského společenství vykonává určitou náboženskou činnost.

Život náboženských společenství je spojen s formálními a symbolickými projevy chování – rituály, kultury, bohoslužbami či církevními obřady. Mají obvykle kolektivní charakter a nabývají různých podob a funkcí. Jsou např. jedním ze způsobů uctívání Boha, napomáhají k vnitřní proměně věřících, umocňují jejich niterný prožitek, motivují je k určitému jednání, ale také posilují integritu a soudržnost náboženského společenství.

Nenahraditelnou a velmi osobní součástí náboženského života jsou modlitby, které jsou ve většině náboženství považovány za jádro náboženského života. V modlitbě se člověk obrací k Bohu – v radosti může poděkovat, v bolesti poprosit, ve starosti se může svěřit. Náboženská společenství mohou mít společné modlitby, věřící se však má modlit i vlastními slovy – v těchto osobních modlitbách nejsou nutná ani vyřčená slova, postačí i myšlenka: „Někdy je i pouhý povzdech výmluvnější než tisíc slov,“ říká rabín Simon Philip de Vries.

Magie a šamanismus

Jako magii označujeme takovou činnost, prostřednictvím níž se snaží kouzelník či mág ovlivnit skutečnost pomocí nadpřirorodních či tajemných sil.

Šamanismus není náboženstvím v pravém slova smyslu, představuje spíše soubor představ a technik, pomocí nichž se šaman snaží využít svět „duchů“, a to například k léčení, zaklínání, vyvolání deště i ke zbavování kleteb apod.

▲ Amulety, talismany

2. Typologie a vznik náboženství

Typologie náboženství

Typologie náboženství umožňuje odhalit rozdíly a shody mezi jednotlivými náboženstvími a tím také porozumět „jinakosti“ jednotlivých náboženství.

Náboženství neteistická a teistická

Odlišení náboženství podle pojetí Boha nebo bohů je následující:

1. **Neteistická náboženství** – chápou Boha jako něco, tedy jako **neosobní sílu, moc, absolutní skutečnost** či **duchovní základ**. Jako **panteismus** (z řec. *pan* = celek) se označuje koncepce, která **ztotožňuje Boha s celkem skutečnosti**.
2. **Teistická náboženství** – v nich je Bůh vnímán jako někdo, tedy jako **osoba** (lat. *persona*), ke které se může člověk obracet v radosti i smutku, se kterou může rozmlouvat i o těch nejintimnějších věcech, kterou může oslavovat, ale ke které může vznášet i kritické otázky. Mezi člověkem a Bohem může vzniknout osobní vztah.
  - a) **Náboženství monoteistická** – konkrétní náboženství **vyznává jednoho boha**.
  - b) **Náboženství polyteistická** – v náboženství vystupuje **více bohů** (to byli např. **olympští antičtí bohové**, kteří měli i významné **antropomorfní prvky**, byli sice nesmrtelní, ale podobali se lidem nejen fyzicky, nýbrž i povahovými rysy).

Náboženství zjevená (prorocká) a náboženství mystická

1. **Náboženství zjevená (prorocká)** – v nich se dává bůh lidem poznat formou určitých poselství, a to většinou prostřednictvím určitých jedinců – **proroků**. Ke **zjeveným** a současně i **teistickým** náboženstvím patří **judaismus, křesťanství a islám**.
2. **Náboženství mystická** – vycházejí především z **niterné zkušenosti, z navázání bezprostředního vztahu k bohu**. I v náboženstvích zjevených se významně uplatňují mystické prvky. „Mystickým“ označujeme v běžné řeči to, co je tajemné, skryté.

Vznik náboženství

Např. podle **evoluční teorie** se náboženství obecně vyvíjejí **od jednodušších k vyspělejším**. Jeden z novějších evolučních modelů naznačuje, že další vývoj náboženství směřuje **k náboženské autonomii a k osobním náboženstvím**.

Podle tzv. **responzivní hypotézy** českého religionisty a teologa **Jana Hellera** (1925–2008) vzniká **náboženství ve všech obdobích jako odpověď na otázku po smyslu života**, otázku specificky lidskou, kterou si žádný jiný tvor neklade.

Hlavní světová náboženství

Svět tvoří různorodé kultury a subkultury, jejichž způsob myšlení a života je modifikován mimo jiné i náboženskými představami.

Judaismus je národní náboženství židovského národa. Vyskytuje se v důsledku rozptýlení židovského národa ale po celém světě (v tzv. **diasporách**). Na judaismus navazuje jedinečným způsobem křesťanství a islám.

Křesťanství se sice zrodilo v židovském náboženství, avšak nezůstalo v něm uzavřeno. Jako univerzální se šířilo a postupně proniklo i do dalších světadílů.

Islám navazoval na monoteismus judaismu, jinak je ale naprosto svěbytné náboženství. Zpočátku se šířil mezi arabským obyvatelstvem, vzhledem ke svému univerzálnímu charakteru byl přijat i jinými národy – především severní Afriky a jihozápadní a střední Asie. V důsledku migrace je rozšířen v mnoha zemích světa.

Hinduismus je neoddelitelně spojen s Indií a indickým kulturním okruhem. Prostřednictvím výjimečných osobností a v důsledku migrace pronikl i do dalších zemí.

Domovem **buddhismu** je rovněž Indie. Během středověku se rozšířil i do jiných oblastí Asie. V současnosti má díky svému univerzalizmu příznivce po celém světě.

Konfucianismus a **taoismus** pochází z Číny, ale ovlivnily i myšlení okolních zemí. Konfucianství je v Číně součástí výchovy a vzdělávání. Taoismus je zvláštní formou na pomezí náboženství, filozofie i umění a získal podobu náboženskou a filozofickou.

Náměty pro samostatnou práci

1. Zopakujte si základní pojmy z oblasti religionistiky a náboženství.

SOUVISLOSTI

Olympští bohové

Antika je označení **období starověkých dějin Řecka a Říma**. Mezi tři nejvyšší řecké olympské bohy patřili **Zeus, Poseidón**

a **Hádés** (ten ovšem nepobýval s ostatními na posvátné hoře Olymp, ale v podsvětí).

Zeus (2. pád **Dia**) – vládce nad bohy i lidmi, ale ne nad osudem;

Poseidón – bůh vod a moří;

Hádés – bůh podsvětí;

Héra – ochránkyně manželství, manželka Dia;

Déméter – bohyně plodnosti země a rolnictví;

Athéna – bohyně moudrosti, ochránkyně spravedlnosti a práva, umění a řemesel; ochránkyně Řeků,

zejména Athéňanů;

Hestiá – bohyně rodinného krbu;

Apollón – bůh Slunce

a světla, ochránce života, neomylný střelec a věstec, vládce Múz, bohyně umění, nepřekonatelný hráč na lyru;

Artemis – bohyně Měsíce, přírody, lovu;

Héfaistos – bůh ohně a kovářství;

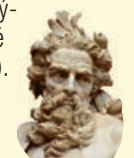
Áres – bůh války;

Afrodité – bohyně krásy a lásky, mezi její pomocníky patřil bůh lásky **Erós**;

Hermés – posel bohů, bůh poutníků, obchodníků i podvodníků.

Zeus

Poseidón

Hádés

Afrodité

SOUVISLOSTI

Totemismus a sociologizující pojetí náboženství

Émile Durkheim (1858–1917) byl francouzský sociolog a zakladatel sociologie náboženství (bliže viz str. 193).

Podle něj je **totemismus nejstarší formou náboženství**. **Totem** (zvíře i další přírodní prvky) je **viditelnou podobou boha a současně i klanu**. Pojem **totem** pochází z jazyka jednoho severoamerického indiánského etnika.

Durkheim dále vyvodil, že **náboženství je záležitostí výsostně společenskou** – prostřednictvím

něj působí kolektiv na své členy.

Jinými slovy, **náboženství nespočívá v nitru člověka, ale jeho zdrojem je společnost** –

„sociologizující“ pojetí náboženství.

